

Intergenerational exchange as a strategy to promote democratic values

Toolkit-ul Ties of Freedom

pentru implementarea discuțiilor democratice

Index

Introducere

- 1.1. Ce este toolkit-ul Ties of Freedom?
- 1.2. Pentru cine este destinat?
- 1.3. Cum se utilizează?
- 1.4. Abordarea metodologică (cadrul REACH & TEACH)

SECȚIUNEA 1 – Școala primară (vârste cuprinse între 6 și 10 ani)

Susținerea copiilor în descoperirea democrației prin povestiri, jocuri și empatie

Partea A – Bazele (REACH)

Sprijinirea educatorilor în facilitarea unor întâlniri civice semnificative, sigure și plăcute

1. Abordarea pedagogică
2. Ghid pentru facilitare
3. Integrarea materialelor proiectului
4. Obiective de învățare pentru discuțiile cu elevi de nivel primar

Partea B – Discuții democratice (TEACH)

1. 10 sesiuni modulare pentru stimularea conștientizării și exprimării democratice
2. Evaluare și feedback

SECȚIUNEA 2 – Învățământ secundar (vârste cuprinse între 11 și 16 ani)

Susținerea tinerilor în a gândi critic, a se implica la nivel local și a acționa democratic

Partea A – Bazele (REACH)

Construirea unei punți între istoria democratică și tineretul de astăzi

1. Abordarea pedagogică
2. Ghid pentru facilitare
3. Integrarea materialelor proiectului
4. Obiective de învățare pentru discuții cu elevi din învățământul secundar

Partea B – Discuții democratice (TEACH)

1. 10 dialoguri civice inițiate de tineri pe tema democrației și participării
2. Evaluare și feedback

Anexe

Materiale folositoare

Planurile de sesiune

Introducere

1.1. Ce este toolkit-ul Ties of Freedom?

Toolkit-ul Ties of Freedom pentru facilitarea discuțiilor democratice este un instrument educațional conceput pentru a sprijini profesorii, educatorii și facilitatorii în îndrumarea copiilor și tinerilor printr-o explorare structurată a democrației, identității civice și valorilor care stau la baza societăților democratice. Dezvoltat în cadrul unui parteneriat european și bazat pe cercetări privind drepturile copiilor, socializarea politică și educația democratică, setul de instrumente oferă căi pedagogice concrete pentru introducerea unor teme civice complexe într-un mod adecvat vârstei, accesibil și captivant.

În esență, toolkit-ul urmărește să transforme modul în care este predată democrația. În loc să prezinte democrația ca o colecție de instituții sau principii abstracte, acesta o încadrează ca o experiență trăită, modelată de relații, emoții, memorie, participare și responsabilitate colectivă. Această perspectivă recunoaște cum cultura democratică nu se transmite doar prin informații; ea se cultivă prin interacțiune, reflecție, povestire și crearea de sensuri comune. Din acest motiv, toolkit-ul integrează materiale narrative dezvoltate în WP2 al proiectului – o animație, o broșură cu mărturii și ilustrații tematice – cu activități atent concepute care ajută tinerii să facă legătura între experiența personală și conceptele civice.

Setul de instrumente este structurat în 20 de sesiuni independente, fiecare abordând o temă cheie, cum ar fi justiția, libertatea, tranziția de la dictatură la democrație, diversitatea culturală, egalitatea de gen, participarea democratică și rolul tinerilor în modelarea vieții publice. Aceste sesiuni pot fi livrate individual sau ca un program de învățare cuprinzător. Ele sunt completate de instrumente practice – îndemnuri la reflecție, activități de grup, fișe de observare, formulare de evaluare – care asigură atât rigoarea pedagogică, cât și adaptabilitatea la diverse medii de învățare. Fiecare componentă a fost testată cu copii, adolescenți și educatori din țările partenere, asigurând sensibilitatea culturală și accesibilitatea.

1.2. Pentru cine este destinat?

Acest toolkit este destinat unei comunități largi de practicieni implicați în educația, protecția și responsabilizarea copiilor și tinerilor: profesori din învățământul primar și secundar, lucrători de tineret, educatori sociali, personalul ONG-urilor, educatori din muzee, mediatori interculturali și profesioniști care lucrează în medii formale și nonformale. De asemenea, este potrivit pentru organizații comunitare, asociații civice și instituții locale care doresc să consolideze participarea tinerilor și conștientizarea democratică.

Resursa este concepută pentru a putea fi utilizată de persoane cu diferite niveluri de experiență pedagogică. Nu necesită cunoștințe specializate în științe politice sau psihologie; în schimb, oferă facilitatorilor îndrumări clare, materiale gata de utilizare și un cadru metodologic care susține un dialog civic incluziv și adecvat din punct de vedere al dezvoltării. Deoarece setul de instrumente

abordează subiecte sensibile – traume istorice, autoritarism, discriminare, excludere – se acordă o atenție deosebită creării de spații sigure din punct de vedere emoțional, respectuoase și fără prejudecăți.

Activitățile sunt adaptabile grupurilor mixte, mediilor multiculturale, contextelor multilingve și claselor eterogene. Ele răspund realităților adolescenților contemporani, care se confruntă din ce în ce mai mult cu ideile politice prin intermediul rețelelor sociale, ecosistemelor digitale și rețelelor transnaționale. Pentru copiii mai mici, setul de instrumente oferă activități care îi ajută să dezvolte din timp dispoziții democratice – echitate, empatie, ascultare, cooperare –, în timp ce adolescenții mai mari sunt încurajați să pună sub semnul întrebării, să analizeze și să reimagineze sistemele democratice în lumina experiențelor lor de viață.

1.3. Cum se utilizează?

Toolkit-ul este organizat în două blocuri principale:

- Secțiunea I pentru școala primară (vârste cuprinse între 6 și 10 ani) și
- Secțiunea II pentru învățământ secundar (vârste cuprinse între 11 și 16 ani).

Fiecare secțiune conține 10 sesiuni modulare numite „Discuții democratice”.

Deși fiecare sesiune poate fi implementată independent, facilitatorii sunt încurajați să urmeze progresia sugerată, pe cât posibil, deoarece secvența tematică trece de la concepte fundamentale (de exemplu, „Semnificația democrației”) la subiecte mai complexe și critice (de exemplu, „Provocările democrației”).

Fiecare sesiune include:

- o descriere clară a temei și a obiectivelor de învățare
- îndrumări privind materialele și organizarea
- o activitate de deschidere concepută pentru a activa cunoștințele anterioare și curiozitatea
- un stimul narativ sau audiovizual (clip video, mărturie, ilustrație)
- o activitate participativă care promovează dialogul, cooperarea sau interpretarea creativă
- un moment de reflecție care ajută cursanții să consolideze semnificația
- o componentă de evaluare ușoară

Educatorii pot selecta sesiunile în funcție de nevoile curriculare, grupa de vârstă, contextul social al clasei sau interesele specifice ale elevilor. Sesiunile sunt proiectate să dureze între 60 și 90 de minute, dar pot fi scurtate sau prelungite. Toate activitățile pot fi realizate cu materiale de bază din clasă, ceea ce face toolkit-ul accesibil în medii cu resurse limitate.

Pentru a asigura coerența, facilitatorii sunt invitați să revizuiască secțiunile metodologice înainte de a începe. Aceste secțiuni prezintă modul în care se poate crea un climat de învățare sigur, cum se poate încuraja participarea fără presiune și cum se pot adapta activitățile la diverse nevoi

emoționale și cognitive. La sfârșitul fiecărei sesiuni, facilitatorii pot completa o fișă de observație pentru a documenta ideile pentru reflecție ulterioară și pentru procesele de evaluare.

1.4. Abordarea metodologică (cadrul REACH & TEACH)

Abordarea pedagogică care stă la baza toolkit-ului este articulată prin cadrul integrat REACH & TEACH. Această abordare se bazează pe cercetări din domeniul psihologiei dezvoltării, pedagogiei narative, educației politice și participării copiilor, recunoscând faptul că aceștia se implică în viața civică atât pe cale emoțională, cât și cognitivă. Ordinea REACH înainte de TEACH reflectă dovezile că implicarea emoțională și încrederea relațională creează condițiile pentru o înțelegere conceptuală mai profundă (Bruner, 1996; Vygotsky, 1978; ImmordinoYang & Damasio, 2007).

REACH – Crearea condițiilor emoționale și relaționale pentru procesul de învățare

REACH pune accentul pe dimensiunea afectivă, interpersonală și socială a educației civice. Înainte ca elevii să poată înțelege democrația din punct de vedere intelectual, ei trebuie să o experimenteze prin interacțiuni respectuoase, luarea în comun a deciziilor și recunoașterea emoțională. Această dimensiune se concentrează pe:

- Siguranța emoțională și sentimentul de apartenență, create prin reguli de bază, facilitare incluzivă și atenție acordată vocilor mai puțin audibile.
- Empatie și identificare, încurajate prin povestiri, reflecție bazată pe personaje și utilizarea memoriei personale sau colective.
- Participarea ca experiență, în care copiii practică corectitudinea, cooperarea și exprimarea opiniei într-un mediu protejat.

Această metodologie rezonază puternic cu modelele de învățare socio-emoțională, cum ar fi cadrul CASEL (2020), care leagă alfabetizarea emoțională de angajamentul civic pe termen lung, rezolvarea conflictelor și coeziunea socială. REACH stabilește fundamentul pe care conceptele abstracte – drepturi, libertăți, instituții – pot fi explorate în mod semnificativ.

TEACH – Ghidarea înțelegerii conceptuale și explorarea critică

Odată ce s-a creat un climat de încredere și implicare emoțională, TEACH introduce învățarea structurată a principiilor democratice. Sesiunile invită copiii să examineze modul în care funcționează democrațiile, de ce apar, cum se destramă și ce rol joacă cetățenii – în special tinerii – în menținerea lor. Pentru copiii mai mici, acest lucru implică activități concrete, senzoriale și simbolice: desen, jocuri de rol, dileme bazate pe povești, alegeri colective simple. Pentru adolescenți, metodologia se îndreaptă spre gândirea analitică, reflecția istorică comparativă, alfabetizarea media, dezbateri și exerciții de imaginație civică. TEACH se aliniaza tradițiilor constructiviste și dialogice (Freire, 1970; Wells, 1999), subliniind că înțelegerea se construiește prin cercetare, negocierea sensului și confruntarea reflexivă a ideilor.

Toolkit-ul evită reducerea democrației la slogane; în schimb, încurajează elevii să exploreze ambiguitățile, tensiunile și potențialul transformator al acesteia.

SECȚIUNEA 1 – ȘCOALA PRIMARĂ (vârste cuprinse între 6 și 10 ani)

Susținerea copiilor în descoperirea democrației prin povestiri, jocuri și empatie

Această secțiune a *toolkit-ului Ties of Freedom* este concepută special pentru copiii cu vârste cuprinse între 6 și 10 ani – o etapă în care **valorile sunt formate, curiozitatea este mare, iar imaginația este un motor cheie al învățării**. La această vârstă, copiii s-ar putea să nu înțeleagă încă pe deplin conceptele politice abstracte, dar înțeleg profund **echitatea, prietenia, exprimarea opiniei și apartenența** – toate acestea fiind fundamentele culturii democratice. Activitățile din această secțiune nu vizează predarea teoriei politice, ci **plantarea semințelor gândirii democratice** prin conexiuni emoționale, explorarea narativă și participarea ludică.

Partea A – REACH

Sprrijinirea educatorilor în facilitarea îmtâlnirilor civice semnificative, sigure și plăcute

1. Abordarea pedagogică

Abordarea educațională adoptată în această secțiune se bazează pe o filosofie de învățare holistică și adecvată dezvoltării, adaptată în mod specific copiilor cu vârste cuprinse între 6 și 10 ani. Această grupă de vârstă, denumită adesea copilărie mijlocie, reprezintă o perioadă crucială de dezvoltare în care copiii încep să-și consolideze înțelegerea lumii, să dezvolte relații sociale complexe și să formeze raționamentul moral care stă la baza comportamentului civic viitor. În această etapă, educația nu trebuie doar să transmită cunoștințe de conținut, ci și să cultive empatia, curiozitatea, gândirea critică și simțul inițiativei. Educația civică, în special, trebuie să depășească principiile abstracte și să implice copiii în experiențe reale și tangibile de democrație, incluziune și dialog. Bazându-se pe teorii consacrate ale dezvoltării cognitive și sociale – inclusiv lucrările lui Jean Piaget, Lev Vygotsky, John Dewey, Jerome Bruner și cadre mai recente, precum Competențele pentru cultura democratică ale Consiliului Europei – această filosofie de învățare integrează trei piloni pedagogici de bază: învățarea experiențială, învățarea narativă și învățarea simbolică și bazată pe joc. Aceste abordări se completează reciproc, asigurând că elevii nu sunt doar informați despre valorile democratice, ci sunt și implicați emoțional și social în descoperirea lor.

Învățarea experiențială: experimentarea democrației prin practică

La baza filosofiei învățării se află învățarea experiențială, care poziționează copiii ca participanți activi în propriul lor parcurs de învățare. Inspirată de lucrările lui John Dewey (1938) și sistematizată ulterior de David Kolb (1984), învățarea experiențială se bazează pe înțelegerea faptului că cunoașterea se construiește prin experiență. Pentru copiii din școala primară, principiile abstracte precum libertatea, justiția, cooperarea sau participarea pot fi dificil de înțeles în mod izolat. Cu toate acestea, atunci când aceste concepte sunt integrate în activități concrete și

participative – cum ar fi conducerea unui joc pe rând, votarea unei decizii de grup, negocierea regulilor clasei sau rezolvarea conflictelor – copiii încep să dezvolte o înțelegere intuitivă a vieții democratice. Aceste experiențe structurate servesc ca microcosmosuri ale angajamentului civic, permițând copiilor să exerseze ascultarea, compromisul, leadershipul și responsabilitatea colectivă într-un context sigur și adecvat dezvoltării lor. Învățarea experiențială este deosebit de eficientă, deoarece activează atât dimensiunea cognitivă, cât și cea emoțională a înțelegerii. Așa cum sugerează ciclul de învățare experiențială al lui Kolb, procesul începe cu acțiunea directă (de exemplu, copiii participă la alegerile din clasă), urmată de observația reflexivă (de exemplu, o discuție în clasă despre rezultat), conceptualizarea abstractă (de exemplu, legarea activității de ideile de reprezentare și echitate) și experimentarea activă (de exemplu, ajustarea regulilor clasei pe baza noilor informații). Fiecare etapă a ciclului susține o retenție mai profundă și gândirea critică. Mai mult, aceste activități nu sunt doar exerciții în clasă; sunt momente în care copiii experimentează autonomia, respectul reciproc și agenția democratică. Cercetările confirmă că astfel de experiențe participative timpurii sunt fundamentale în formarea atitudinilor și comportamentelor civice pe termen lung. Potrivit Asociației Internaționale pentru Evaluarea Rezultatelor Educaționale (IEA), copiii care se implică în practici democratice la școală au mai multe șanse să devină cetățeni activi și informați (Torney-Purta et al., 2001). În „Ties of Freedom”, această abordare se reflectă prin discuțiile democratice, în care fiecare sesiune începe cu o experiență participativă, ancorând democrația în realitățile trăite de copii.

Învățarea narativă: dezvoltarea empatiei și a gândirii critice prin povești

În timp ce experiența oferă fundamentul pentru acțiunea civică, narațiunea oferă structura emoțională și etică care ajută elevii să dea sens experiențelor lor. Învățarea narativă, bazată pe teoriile cognitive și constructiviste ale lui Jerome Bruner (1990), recunoaște că ființele umane înțeleg lumea prin intermediul poveștilor. Pentru copii, poveștile oferă o lentilă puternică prin care pot explora întrebări complexe de natură morală, culturală și istorică. În „Ties of Freedom”, povestirea joacă un rol central în a ajuta copiii să înțeleagă ce este democrația, de ce este importantă și cum a evoluat prin lupta personală și colectivă. Animația și cartea cu povești intergeneraționale nu sunt simple materiale didactice; sunt instrumente pedagogice concepute pentru a încuraja empatia, identificarea și dialogul critic. Prin narațiuni atent selecționate – unele ficționale, altele inspirate din tranziții reale de la dictatură la democrație – copiii sunt ghidați să vadă lumea prin ochii altora, să reflecteze asupra conceptelor de nedreptate, excluziune, curaj și speranță. Aceste povești nu sunt didactice; ele sunt deschise și concepute pentru a provoca întrebări. De exemplu, o poveste despre un copil care crește într-o perioadă de cenzură poate determina elevii să se gândească la ce înseamnă să vorbești liber sau cum te simți când ești redus la tăcere. Facilitată în mod corespunzător, învățarea narativă devine o poartă către raționamentul moral și imaginația civică. În plus, abordarea narativă susține pedagogia incluzivă: poveștile transcend barierele lingvistice și culturale, permițând tuturor copiilor, indiferent de mediul din care provin, să participe și să interacționeze. Acest lucru este deosebit de important în sălile de clasă din ce în ce mai diverse și multiculturală. Comisia Europeană și UNESCO au subliniat importanța utilizării povestirii în educația civică, menționând că formatele narative îmbunătățesc retenția, aprofundează înțelegerea și fac valorile abstracte mai ușor de înțeles (UNESCO, 2015). În plus, învățarea narativă favorizează ceea ce Martha Nussbaum numește „imaginație narativă” –

capacitatea de a intra în viața altuia, o virtute democratică esențială. În cadrul „Ties of Freedom”, fiecare discuție democratică include o componentă de povestire care nu este doar un punct de intrare în subiect, ci și o oportunitate structurată pentru copii de a reflecta asupra valorilor personale, dinamicii de grup și justiției sociale.

Expresia simbolică și bazată pe joc: transpunerea valorilor în acțiune

Un alt aspect al filosofiei de învățare recunoaște că copiii mai mici învață în mod natural prin reprezentare simbolică și joc imaginativ. Inspirându-se din moștenirea lui Friedrich Froebel, Maria Montessori și Loris Malaguzzi (Reggio Emilia), această abordare îmbrățișează ideea că jocul este limbajul principal al copiilor, iar expresia simbolică este un mod puternic de învățare. Când copiii se angajează în activități precum dramatizarea, jocul de rol, artele vizuale și votul simbolic, ei nu se „joacă” pur și simplu, ci se angajează în forme profunde de explorare și creare de sens. În „Ties of Freedom”, acest pilon este pus în practică prin exerciții în clasă care încurajează elevii să întruchieze roluri civice, să exprime valori abstracte prin mijloace creative și să simuleze procese democratice în formate adecvate vârstei. De exemplu, copiii pot crea „copaci ai libertății” plini cu frunze care reprezintă ideile lor despre drepturi sau se pot angaja într-un joc de rol despre rezolvarea unei dispute în clasă prin dialog și consens. Ei pot proiecta postere care să reprezinte diversitatea, egalitatea sau incluziunea sau pot dramatiza o scenă dintr-una dintre poveștile proiectului. Aceste activități simbolice au o dublă funcție: consolidează cunoștințele de conținut și activează în același timp căile de învățare emoțională și socială. Mai mult, metodele simbolice oferă copiilor instrumente non-verbale pentru a procesa probleme sensibile, cum ar fi excluderea, prejudecățile sau inegalitatea – subiecte care sunt adesea dificil de exprimat direct la o vârstă fragedă. Cercetările în domeniul dezvoltării copilului confirmă că învățarea bazată pe joc îmbunătățește creativitatea, colaborarea și reglarea emoțională – toate componente esențiale ale participării democratice (Whitebread et al., 2012). Mai important, expresia simbolică permite o instruire diferențiată: copiii cu stiluri de învățare, abilități sau competențe lingvistice diferite se pot implica în mod semnificativ în conținut. Prin integrarea metodelor simbolice și bazate pe joc în discuțiile democratice, „Ties of Freedom” se asigură că toți copiii, indiferent de abilitățile academice, pot participa la o cultură democratică care le valorizează vocea, capacitatea de acțiune și imaginația.

2. Ghid pentru facilitare

Succesul educației civice cu copiii mai mici depinde nu numai de ceea ce predăm, ci și de modul în care creăm spațiul pentru învățare. Facilitatorul joacă un rol central în modelarea acelui spațiu – atât fizic, cât și emoțional – astfel încât copiii să se simtă în siguranță, apreciați, curioși și împuterniciți să participe. Acest capitol oferă îndrumări educatorilor, lucrătorilor cu tinerii și facilitatorilor culturali implicați în proiectul „Legăturile libertății”, oferind un cadru pedagogic pentru desfășurarea discuțiilor democratice cu copii cu vârste cuprinse între 6 și 10 ani. Facilitatea în acest context nu înseamnă transmiterea de conținut sau susținerea de prelegeri. În schimb, înseamnă deschiderea unui dialog, observarea dinamicii grupului, ghidarea reflecției și răspunsul cu empatie și creativitate la ceea ce apare în sala de clasă. Rolul facilitatorului este de a anima poveștile, de a media experiențele și de a cultiva legăturile între temele sesiunii și propriile vieți

ale copiilor. Un mediu de învățare democratic este unul în care copiii învață să se asculte reciproc, să-și împărtășească gândurile fără teama de a fi judecați și să testeze idei noi într-un spațiu în care dezacordul este văzut ca un pas către o înțelegere mai profundă. Acest „ ” înseamnă că facilitarea trebuie să echilibreze structura și flexibilitatea, imaginația și intenția, claritatea și deschiderea. Mai jos sunt prezentate cinci principii de bază care ghidează o facilitare eficientă, fiecare dintre ele având la bază teoria dezvoltării copilului și pedagogia incluzivă.

Facilitatorii sunt încurajați să:

- **Utilizeze un limbaj adecvat vârstei**

Atunci când se introduc conceptele democratice copiilor, limbajul este important. Copiii cu vârste cuprinse între 6 și 10 ani sunt încă în procesul de dezvoltare a raționamentului abstract, astfel încât cuvinte precum „justiție”, „solidaritate” sau „drepturile omului” pot părea îndepărtate sau confuze. Facilitatorii ar trebui să le traducă în termeni pe care copiii îi folosesc și îi înțeleg deja. De exemplu, în loc să spună „egalitate”, un facilitator ar putea vorbi despre „tratarea oamenilor în mod echitabil”. În loc să discute despre „responsabilitate civică”, ar putea întreba: „Cum putem ajuta la îngrijirea clasei sau comunității noastre?”. Utilizarea unui limbaj familiar, de zi cu zi, nu înseamnă simplificarea excesivă sau diluarea sensului; dimpotrivă, permite copiilor să acceseze idei complexe prin propriile experiențe de viață. Educatori precum Vygotsky au subliniat că învățarea nouă are loc atunci când se conectează la ceea ce copilul știe deja – „zona de dezvoltare proximală”. Această legătură începe cu limbajul. Pe parcursul discuțiilor democratice, facilitatorii sunt încurajați să parafrazeze conținutul toolkit-ului folosind termeni accesibili copiilor, să pună întrebări deschise în limbaj cotidian și să clarifice cuvintele noi prin exemple, imagini sau jocuri de rol. Această accesibilitate lingvistică asigură că toți copiii, inclusiv cei cu niveluri lingvistice diferite sau nevoi de învățare diferite, pot participa pe deplin.

Exerciții practice

1. Jocul de potrivire „Cuvânt mare – cuvânt mic”

- Obiectiv: Ajutați copiii să traducă termeni civici complecși într-un limbaj familiar, de zi cu zi.
- Materiale: Carduri cu un „cuvânt mare” pe fiecare (de exemplu, „justiție”, „democrație”, „drepturi”), plus carduri goale pe care copiii să deseneze sau să scrie „cuvinte mici”.
- Cum funcționează: Prezentați o carte cu un „cuvânt mare” (de exemplu, „egalitate”). Întrebați: „Ați mai auzit acest cuvânt? Ce credeți că înseamnă?”. Invitați copiii să găsească „cuvinte mici” care să descrie ce ar putea însemna acel cuvânt mare în viața reală – de exemplu, „corect”, „nimeni nu este exclus”. Rugați copiii să ilustreze versiunea lor pe o carte goală și să o potrivească cu cuvântul mare. Creați un „Perete al cuvintelor pe care le înțelegem” pentru a afișa potrivirile.
- De ce funcționează: ancorează termenii abstracți într-o înțelegere concretă și le oferă copiilor proprietatea asupra vocabularului.

2. „Spune-o în felul meu” Cercul de parafrizare

Obiectiv: Exersarea reformulării termenilor complecși într-un limbaj accesibil copiilor, folosind colaborarea între colegi.

- Cum funcționează: Așezați-vă în cerc și dați unui copil un cuvânt sau o expresie complexă (de exemplu, „libertatea de exprimare”). Rugați-l să o explice „în felul său” — așa cum o înțelege el. Următorul copil repetă explicația și adaugă propriul exemplu sau definiție. Continuați în cerc, încurajând variația și creativitatea. Încheiați prin a rezuma toate definițiile generate de copii într-o „Versiune proprie” finală, care poate fi scrisă pe tablă.
- De ce funcționează: încurajează ascultarea, interpretarea și consolidarea învățării între colegi.

3. „Viața reală sau cuvinte mari?” Sortarea scenariilor

- Obiectiv: Conectarea valorilor civice cu experiențele din viața de zi cu zi.
- Materiale: Scenarii scurte tipărite sau citite cu voce tare, care implică corectitudine, împărtășire, incluziune etc.
- Cum funcționează: Prezentați o poveste sau o situație simplă (de exemplu, „O colegă de clasă nu este aleasă în echipă pentru că poartă ochelari”). Întrebați: „Este vorba despre echitate? Este vorba despre justiție? Este vorba despre bunătate?”. Ghidați copiii să potrivească scenariul cu unul sau mai multe cuvinte civice. Apoi întrebați: „Cum am spune asta în cuvinte uzuale?” (de exemplu, „A fi echitabil”, „A lăsa pe toată lumea să joace”). Încurajați desenarea sau dramatizarea situațiilor.
- De ce funcționează: încurajează transferul conceptual din viața reală către terminologia civică și invers.

4. „Cuvinte civice în lumea noastră” Vânătoare de fotografii

- Obiectiv: Identificați unde apar conceptele civice în mediul copiilor folosind un vocabular accesibil.
- Cum funcționează: Alocați copiilor un „cuvânt civic al săptămânii” într-o formă accesibilă copiilor (de exemplu, „A fi corect”, „A ne ajuta reciproc”, „A avea grijă împreună de lucruri”). Rugați-i să facă sau să aducă fotografii, desene sau povești de acasă sau de la școală care să ilustreze acea valoare în acțiune. Creați o expoziție în clasă sau un slideshow intitulat „Unde vedem democrația”. Încurajați fiecare copil să-și prezinte exemplul folosind propriile cuvinte.
- De ce funcționează: face legătura între vocabularul civic și alfabetizarea personală și vizuală.

5. Tabelul „Dacă înseamnă... atunci arată ca...”

- Obiectiv: Creați repere vizuale folosind desene și fraze simple.
- Cum funcționează: Alegeți un cuvânt precum „incluziune” sau „responsabilitate”. Pe un poster sau un grafic, creați două coloane: Coloana 1: „Dacă înseamnă...” (cereți copiilor să definească cuvântul); Coloana 2: „Atunci arată ca...” (cereți-le să descrie sau să

deseneze acțiuni reale, de exemplu, „ajutarea unui elev nou”, „curățarea după ora de artă”). Completați graficul împreună și afișați-l în spațiul de învățare ca referință vizuală.

- De ce funcționează: Ajută la internalizarea vocabularului prin asocierea cu acțiunea.

- **Concentrați-vă pe reflecția bazată pe emoții**

În această etapă de dezvoltare, înțelegerea emoțională a copiilor precede adesea capacitatea lor de a articula raționamente sociale complexe. Acest lucru face ca reflecția bazată pe emoții să fie o cale puternică către învățarea civică. Facilitatorii ar trebui să invite în mod regulat copiii să exploreze cum îi fac să se simtă anumite situații, cum s-ar putea simți ceilalți și ce ne pot învăța sentimentele despre corectitudine, respect și apartenență. În loc să întrebați „A fost aceasta o decizie democratică?”, ați putea întreba „Ți s-ar părea corect?” sau „Cum crezi că s-au simțit ei când s-a întâmplat asta?”. Aceste întrebări fac apel la simțul înnăscut al dreptății și empatiei copiilor, încurajându-i să recunoască consecințele emoționale ale incluziunii și excluziunii. Integrarea sentimentelor în discuție ajută la reglarea dinamicii clasei: când copiii își numesc emoțiile, învață să le gestioneze, ceea ce întărește coeziunea și comunicarea în grup. Materialele narrative din toolkit – cum ar fi animația sau cartea cu povești – oferă momente emoționale bogate pe care facilitatorii le pot folosi și asupra cărora pot reflecta. Implicarea emoțională nu este secundară învățării cognitive – este esențială pentru aceasta. Studiile privind învățarea socio-emoțională (de exemplu, cadrul CASEL) arată că copiii care practică în mod regulat conștientizarea emoțională sunt mai susceptibili să devină cetățeni compătitori și respectuoși pe parcursul vieții.

Exerciții practice

1. „Cercul sentimentelor” – Cum te-ai simți?

- Obiectiv: Încurajează copiii să conecteze emoțiile la situații legate de echitate și dinamica grupului.
- Materiale: Carduri cu emoții sau fețe emoji tipărite (fericite, triste, speriate, supărate, confuze, mândre etc.)
- Cum funcționează: Citește sau arată un scenariu scurt (de exemplu, „Doi copii sunt excluși dintr-un joc de grup în timpul recreației”). Întrebați copiii: „Cum v-ați simți dacă vi s-ar întâmpla asta?”. Fiecare copil alege o carte cu emoții care reprezintă răspunsul său și o așează în centrul cercului. Creați un spațiu pentru împărtășire: „De ce ai ales această carte?”. Continuați cu scenarii noi care reflectă incluziunea, nedreptatea sau cooperarea.
- De ce funcționează: Copiii încep să recunoască răspunsurile emoționale la dinamica socială, creând legături între sentimente și valori.

2. „Emoțiile personajelor” – Pauză și simțire

- Obiectiv: Folosiți povestirea sau filmul pentru a reflecta asupra emoțiilor personajelor și a aprofunda empatia.
- Cum funcționează: În timpul proiecției animației Ties of Freedom sau al citirii unei povești din carte, facilitatorii fac pauze în momentele cheie (de exemplu, când cineva este exclus, când un grup ia o decizie). Întrebați: „Ce credeți că simte acest personaj în acest moment?”.

Încurajați copiii să-și justifice răspunsurile cu observații: „Uitați-vă la fața/corpul lor... ce vă face să spuneți asta?”. Continuați cu: „Ați simțit vreodată același lucru?” sau „Ce ar putea face celelalte personaje pentru a ajuta?”.

- De ce funcționează: Întărește alfabetizarea emoțională și construiește o punte între experiențele fictive și sentimentele din viața reală.

3. „Termometrul emoțiilor” – Cât de intensă este emoția?

- Obiectiv: Ajutați copiii să exprime intensitatea emoțională și să-și regleze reacțiile.
- Materiale: Un „termometru al emoțiilor” vizual mare pe perete sau o foaie de lucru tipărită cu numerele de la 1 la 5 (1 = sentiment slab, 5 = sentiment foarte puternic).
- Cum funcționează: După o activitate sau o discuție de grup, întrebați: „Cât de puternic a fost sentimentul vostru față de ceea ce s-a întâmplat în poveste/situație?”. Copiii plasează un magnet sau desenează pe termometru pentru a arăta cât de intens a fost sentimentul. Folosiți-l ca punct de plecare: „De ce a fost un 4 pentru tine?” sau „Ce face ca un sentiment de 5 să devină mai mic?”.
- De ce funcționează: Învăță autoreglarea și îi ajută pe copii să devină mai conștienți de factorii declanșatori emoționali și de strategiile de coping.

4. „Jocul de rol emoțional” – Puneți-vă în locul lor

- Obiectiv: Dezvoltați empatia prin interpretarea diferitelor roluri și răspunsuri emoționale.
- Cum funcționează: Alegeți un scenariu din toolkit (de exemplu, un grup care decide cine are dreptul să vorbească, cineva care este tratat nedrept). Alocați roluri și rugați copiii să joace situația, concentrându-se pe ceea ce simte și reacționează fiecare personaj. După jocul de rol, discutați: „Cum a fost să joci acel rol?” „Cum crezi că s-a simțit personajul tău?” Invitați-i pe ceilalți să comenteze ceea ce au observat.
- De ce funcționează: Copiii întruchipează experiențele emoționale, ceea ce duce la o înțelegere mai profundă și la o învățare mai memorabilă.

5. „Starea mea interioară” – Verificarea zilnică a emoțiilor

- Obiectiv: Dezvoltarea vocabularului emoțional și a reflecției zilnice.
- Materiale: un grafic de perete cu pictograme meteorologice (soare, noros, ploaie, furtună, vânt, curcubeu etc.)
- Cum funcționează: Începeți sau încheiați fiecare sesiune întrebând: „Care este vremea din interiorul vostru astăzi?”. Copiii aleg sau desenează vremea care corespunde stării lor de spirit și împărtășesc pe scurt motivul. Ocazional, faceți legătura cu subiecte civice: „Când am vorbit astăzi despre corectitudine, s-a schimbat vremea din interiorul vostru?”
- De ce funcționează: Creează o bază emoțională pentru conectarea grupului, încurajează exprimarea și leagă subtil sentimentele de experiențele civice.

- **Evitați predarea formală și ghidați procesul de descoperire**

În modelele tradiționale de predare, educatorul este sursa de cunoștințe, iar copiii trebuie să le înmagazineze. Această abordare de predare formală nu numai că este ineficientă în cazul copiilor mai mici, dar este și în contradicție cu valorile democratice. În „Ties of Freedom”, facilitatorii sunt invitați să coboare de pe scena metaforică și să ghideze descoperirea prin întrebări, jocuri de rol, povestiri și exprimare creativă. Vocea facilitatorului nu ar trebui să domine sala; mai degrabă, ar trebui să deschidă spațiu pentru ca mai multe voci să se facă auzite. În loc să ofere definiții, facilitatorii pot întreba „Ce credeți că înseamnă acest cuvânt?” sau „Poate cineva să povestească o situație în care a trebuit să ia o decizie într-un grup?”. Această abordare constructivă ajută copiii să-și construiască înțelegerea prin dialog, experimentare și reflecție. De asemenea, le afirmă rolul de agenți ai învățării, arătându-le că perspectivele lor sunt valide și valoroase. Facilitatorii se pregătesc cu întrebări și activități cheie, dar ar trebui să lase spațiu copiilor pentru a influența direcția fiecărei sesiuni. Educația democratică nu înseamnă transmiterea răspunsurilor corecte, ci cultivarea curiozității, ascultarea și crearea colectivă de sens.

Exerciții practice

1. „Ce vezi?” Provocare vizuală

- Obiectiv: Folosiți indicii vizuale pentru a stimula descoperirea și dialogul fără explicații adiționale.
- Materiale: O selecție de imagini care provoacă reflecția (de exemplu, oameni care votează, copii în grupuri, un protest, o strângere de mână, copii din medii diferite împreună).
- Cum funcționează: Arată grupului o imagine fără niciun context sau explicație. Întreabă: „Ce se întâmplă în această imagine?”, „Ce observați?”, „Ce credeți că fac sau simt aceste persoane?”. Lasă copiii să împărtășească liber, fără intervenții. Rezumă și conectează discuția la o valoare civică care reiese din interpretările lor (de exemplu, cooperare, incluziune, alegere).
- De ce funcționează: Copiii construiesc împreună semnificația din observație, nu din ceea ce li se spune, și învață să interpreteze indicii civice vizuale prin descoperire.

2. „Găsiți regula” – Mini democrație în acțiune

- Obiectiv: Lăsați copiii să descopere necesitatea regulilor, a echității sau a respectării rândului prin haos ghidat.
- Cum funcționează: Începeți un joc de grup cu reguli vagi sau fără reguli (de exemplu, pasarea unei mingi, desenarea împreună). Lăsați confuzia să se desfășoare pentru scurt timp, apoi întrebați: „Cum v-ați simțit?” „A fost corect?”. Invitați-i să sugereze împreună reguli: „Ce ar face ca acest lucru să funcționeze mai bine pentru toată lumea?”. Repetați jocul folosind regulile lor și reflectați asupra diferenței.
- De ce funcționează: Copiii experimentează tensiunea situațiilor nestructurate și ajung la propriile concluzii cu privire la necesitatea cooperării și a luării deciziilor în comun.

3. „Povești cu dileme de grup” – Alegeți ce se întâmplă în continuare

4. „Construiți o clasă mai bună” – Sarcină de proiectare colaborativă

- Obiectiv: Permiteți copiilor să reflecteze asupra participării democratice prin proiectarea spațiului comun ideal.
- Materiale: Foi mari de hârtie, markere, post-it-uri și planuri simple ale sălii de clasă.
- Cum funcționează: Întrebați: „Dacă ați putea proiecta o clasă în care toată lumea să se simtă în siguranță și inclusă, cum ar arăta aceasta?”. Lăsați grupurile mici să deseneze, să construiască sau să modeleze spațiul lor ideal. Prezentați proiectele și invitați colegii să ofere feedback. Reflectați asupra ideilor comune: „Ce face ca o clasă să fie echitabilă și democratică?”.
- De ce funcționează: Pune accentul pe co-creație și valori comune, mai degrabă decât pe reguli impuse cu superioritate.

5. Întrebări în loc de răspunsuri

- Obiectiv: Încurajați o clasă în care întrebările, nu răspunsurile, stimulează învățarea.
- Cum funcționează: Începeți cu o afirmație sau o situație (de exemplu, „Doar copiii mai mari pot decide ce joc să joace”). În loc să explicați sau să cereți opinii, invitați copiii să pună cât mai multe întrebări cu privire la situație. Scrieți întrebările pe tablă. Apoi grupați-le pe teme (de exemplu, corectitudine, putere, împărtășire). Folosiți aceste teme ca bază pentru o explorare mai aprofundată în sesiunile viitoare.
- De ce funcționează: Modelează ideea că a pune întrebări bune este o abilitate civică și poziționează facilitatorul ca un co-cercetător, nu ca un lector.

- **Creați un spațiu sigur și incluziv**

Înainte ca un copil să poată învăța sau să împărtășească, trebuie să se simtă în siguranță din punct de vedere emoțional. Un spațiu de învățare sigur este unul în care fiecare copil știe că este respectat, că vocea lui contează și că nu va fi judecat pentru exprimarea gândurilor sau sentimentelor sale. Facilitatorii sunt responsabili de crearea acestui mediu încă din primul moment al sesiunii. Acest lucru include stabilirea unor acorduri clare („Ne ascultăm reciproc”, „Nu există răspunsuri greșite”), modelarea unei comunicări respectuoase și atenția la dinamica puterii în grup. O atenție specială trebuie acordată copiilor mai tăcuți, copiilor cu dizabilități sau celor care provin din medii marginalizate, asigurându-vă că sunt văzuți, ascultați și încurajați. De asemenea, înseamnă recunoașterea și gestionarea constructivă a conflictelor: atunci când copiii nu sunt de acord sau se provoacă reciproc, facilitatorii pot transforma acest lucru într-o oportunitate de învățare despre dialog și diferențe. Conform cadrului UNICEF pentru școli prietenoase, incluziunea și participarea nu sunt elemente suplimentare, ci sunt fundamentale pentru o educație de calitate. În „Ties of Freedom”, crearea unui mediu sigur și incluziv este un pas fundamental în a susține copiii să experimenteze democrația ca pe ceva la care aparțin, nu doar ca pe ceva despre care învață.

Exerciții practice

1. „Carta grupului nostru” – Crearea regulilor

- Obiectiv: Oferiți șansa copiilor să construiască împreună regulile de bază ale sesiunii, promovând responsabilitatea și respectul reciproc.
- Cum funcționează: La începutul primei sesiuni, invitați grupul să ajute la crearea unei Carte a grupului. Întrebați: „De ce avem nevoie pentru a ne simți în siguranță și respectați aici?” Notați răspunsurile copiilor pe o foaie mare de hârtie sau pe un poster. Ghidați-i cu blândețe, dacă este necesar (de exemplu, „Cum ne ascultăm mai bine unii pe alții?” sau „Ce se întâmplă dacă cineva este timid?”). Finalizați 4-6 acorduri scurte și pozitive (de exemplu, Ascultăm când vorbește cineva, Nu râdem de greșeli, Toată lumea are dreptul la cuvânt). Afișați cartă la fiecare sesiune și revizuiți-o pe scurt la început.
- De ce funcționează: acest lucru stabilește un ton de responsabilitate comună și permite fiecărui copil să vadă că vocea sa contribuie la modelarea mediului.

2. „Obiectul vorbitor” – Crearea unui spațiu pentru fiecare voce

- Obiectiv: Asigurarea unor oportunități egale de a vorbi și a asculta activ, în special pentru copiii mai tăcuți sau marginalizați.
- Materiale: O minge moale, o păpușă sau orice obiect special.
- Cum funcționează: Folosiți un „obiect vorbitor” desemnat în timpul discuțiilor de grup sau al concluziilor. Numai persoana care ține obiectul poate vorbi; ceilalți ascultă cu respect. Dați obiectul din mână în mână pentru a invita fiecare copil să contribuie. Copiii pot „pasa” oricând dacă nu doresc să vorbească, dar invitația este adresată tuturor.
- De ce funcționează: Oferă fiecărui copil un spațiu structurat pentru a vorbi sau a tăcea fără presiune, construind o normă de respect reciproc.

3. Jocul „Nume și gest” – Crearea familiarității și a sentimentului de apartenență

- Obiectiv: Reducerea anxietății inițiale, învățarea numelor și crearea unei dinamici de grup jucăușe și incluzive.
- Cum funcționează: În cerc, primul copil își spune numele și face un gest simplu (de exemplu, aplaudă, se învârte). Grupul repetă numele și gestul cu voce tare, împreună. Continuați în cerc până când fiecare copil a fost întâmpinat în acest fel.
- De ce funcționează: Afirmă identitatea și prezența fiecărui copil în grup, încurajând în același timp implicarea activă într-un mod vesel.

4. „Scaune invizibile” – Fiecare are un loc

- Obiectiv: Afirmarea vizuală și fizică a incluziunii și înțelegerea sentimentul de apartenență.
- Materiale: Un cerc de scaune reale și un scaun „invizibil” (un spațiu gol).
- Cum funcționează: Aranjați suficiente scaune pentru toți copiii, cu excepția unuia; un spațiu este lăsat liber. Începeți prin a spune: „Acest scaun este pentru cineva care se simte...” (de exemplu, timid, entuziasmat, exclus, diferit, mândru). Întrebați: „Cine vrea să stea pe scaun astăzi?”. Copiii se așează pe rând pe „scaunul invizibil” atunci când se identifică cu afirmația. Invitați-i să împărtășească: „De ce ai ales acest scaun astăzi?”. Validați toate răspunsurile fără comentarii.
- De ce funcționează: Ajută la normalizarea stărilor emoționale, arată că toată lumea are un loc și oferă copiilor o platformă sigură pentru a împărtăși sentimentele dificile.

5. „Oops și Ouch” – Repararea și respectarea diferențelor

- Obiectiv: Introducerea unei modalități ludice, fără pedepse, de a aborda rănille accidentale sau excluderea.
- Cum funcționează: Învățați grupul două cuvinte: „Oops” – pentru momentele în care cineva își dă seama că a spus sau a făcut ceva care ar fi putut răni sau exclude pe altcineva. „Au” – pentru momentele în care cineva se simte rănit sau incomod din cauza a ceva spus sau făcut. Exersați cu jocuri de rol: „Ce ai putea spune dacă ai întrerupt pe cineva din greșeală?” → „Oops.” Spuneți-le copiilor că acestea sunt modalități blânde de a-și exprima părerea sau de a-și asuma responsabilitatea. Folosiți-le în timpul sesiunilor, după cum este necesar, dând voi înșivă exemplu în calitate de facilitator.
- De ce funcționează: le oferă copiilor limbajul și instrumentele necesare pentru a gestiona conflictele minore fără rușine, consolidând încrederea și respectul.

- **Fii flexibil și receptiv**

Nu există două grupuri identice și nici două sesiuni nu se vor desfășura exact în același mod. Facilitatorii eficienți învață să citească starea grupului – observând când energia crește sau scade, care copii sunt implicați sau retrași, când să facă o pauză sau să treacă la o altă activitate. Unele sesiuni pot stârni discuții animate; altele pot necesita mai mult sprijin prin mijloace vizuale, desene, mișcare sau sarcini practice. Flexibilitatea nu înseamnă lipsă de planificare, ci capacitatea de a te adapta în timp real la nevoile grupului. Facilitatorii trebuie să vină pregătiți, dar nu rigizi, gata să adapteze agenda lor dacă apare un moment de învățare spontan. Această receptivitate este deosebit de importantă atunci când se abordează teme sensibile, cum ar fi excluderea, nedreptatea sau discriminarea. Dacă o poveste trezește emoții puternice sau experiențe personale, facilitatorul trebuie să acorde spațiu pentru asta, fără a se grăbi să treacă la următorul punct de pe listă. Fiind flexibili, facilitatorii modelează ei înșiși un comportament democratic: le arată copiilor ce înseamnă să fii prezent, receptiv și deschis la schimbare.

Exerciții practice

1. „Alege calea” – Lasă copiii să decidă ce urmează

- Obiectiv: Oferiți copiilor controlul comun asupra structurii sesiunii pentru a spori sentimentul de apartenență și receptivitatea.
- Cum funcționează: Pregătiți în avans două sau trei opțiuni de activități pentru o anumită temă (de exemplu, o sarcină de desen, o poveste de grup sau un joc de mișcare). La jumătatea sesiunii, oferiți copiilor un moment de „alegere a căii”: Putem spune o poveste împreună, putem juca ceva sau putem face un poster mare. Ce simțiți să faceți astăzi? Folosiți simboluri vizuale sau recuzită reală pentru a ilustra opțiunile pentru cei care nu știu să citească.
- De ce funcționează: Aceasta promovează luarea deciziilor în comun și permite facilitatorului să ajusteze nivelurile de energie sau stilurile de învățare în funcție de starea de spirit și preferințele copiilor în timp real.

2. „Citirea atmosferei” – Citirea stării de spirit

- Obiectiv: Ajută facilitatorii să evalueze energia și tonul emoțional al grupului pentru a ajusta ritmul și activitățile în consecință.
- Cum funcționează: Folosiți o „verificare rapidă a temperaturii” la începutul, la mijlocul sau la sfârșitul sesiunii. Invitați copiii să se alinieze sau să formeze un cerc și să răspundă la întrebări simple: „Arătați-mi cu brațele – vă simțiți plini de energie (întindere mare) sau fără energie (brațele încrucișate)?”; „Indică o culoare din graficul nostru care arată cum te simți în acest moment.” Pe baza răspunsului general, adaptați-vă: dacă energia este scăzută, introduceți mișcare; dacă emoțiile sunt intense, încetiniți ritmul pentru o reflecție calmă.
- De ce funcționează: creează un obicei de armonizare în grup, ajutând facilitatorii să simtă și să răspundă la dinamici invizibile.

3. Carduri „Pauză și schimbare” – Împuternicirea grupului de a solicita o schimbare

- Obiectiv: Oferiți copiilor instrumente pentru a exprima când au nevoie de o pauză sau de o schimbare fără a perturba grupul.
- Materiale: cărți mici cu simboluri vizuale (de exemplu, o broască țestoasă pentru încetinire, un fulger pentru mișcare, un ceas pentru pauză).
- Cum funcționează: Prezentați cărțile în prima sesiune și explicați semnificația lor. Lăsați-le la îndemână în timpul tuturor activităților. Invitați copiii să ridice ușor sau să arate o carte dacă simt că grupul are nevoie să facă o pauză, să se miște, să încetinească sau să ia o pauză.

- De ce funcționează: Încurajează autoapărarea și oferă facilitatorului feedback imediat, fără întreruperi verbale. De asemenea, modelează modul în care feedbackul funcționează în practică.

4. „Fereastra deschisă” – Spațiu pentru împărtășirea spontană

- Obiectiv: Creați momente speciale în care copiii pot aduce în discuție ceva important, în afara subiectului.
- Cum funcționează: Înainte de încheierea sesiunii, spuneți: „Avem câteva minute de Fereastră deschisă – dacă aveți ceva de spus, de întrebat sau de împărtășit, acesta este momentul vostru.” Folosiți o metaforă vizuală, cum ar fi desenarea unei ferestre deschise pe tablă sau folosirea unui obiect special „Fereastră deschisă”. Permiteți copiilor să-și exprime ideile, poveștile sau reflecțiile, chiar dacă nu au legătură cu subiectul. Validați fiecare contribuție și faceți legătura cu temele abordate, atunci când este cazul.
- De ce funcționează: Sugerează că învățarea nu este liniară și că vocile reale contează mai mult decât planurile – o valoare fundamentală în facilitarea democratică.

5. „Ce v-a ajutat astăzi?” – Reflecții și ajustați împreună

- Obiectiv: Susține facilitatorii și copiii să reflecteze împreună asupra a ceea ce a sprijinit învățarea, ghidând ajustarea sesiunilor viitoare.
- Cum funcționează: La sfârșitul unei sesiuni, întrebați: „Ce parte v-a ajutat să înțelegeți sau să vă bucurați cel mai mult?” „A fost ceva astăzi care a fost prea lung sau confuz?”. Folosiți cartonașe cu degetul mare în sus/în jos, cartonașe cu fețe zâmbitoare sau pur și simplu lăsați-i să deseneze răspunsul. Păstrați un caiet simplu sau un grafic cu feedback-ul lor și ajustați în consecință sesiunile viitoare.
- De ce funcționează: Face din reflecție o parte a culturii și le arată copiilor că ideile lor influențează procesul, consolidând mediile de învățare democratice și adaptabile.

3. Integrarea materialelor proiectului

Animația Ties of Freedom produsă în WP2 poate fi utilizată în segmente scurte pentru a introduce idei sau situații cheie — de exemplu, portretizând un episod de nedreptate sau schimbare.

Cartea cu povestiri include povești simple și personale despre experiențele unor oameni reali înainte, în timpul sau după tranziția la democrație — adaptate pentru cititori tineri.

4. Obiective de învățare pentru discuțiile democratice cu elevi din ciclul primar

Introducerea valorilor democratice copiilor din învățământul primar (cu vârste cuprinse între 6 și 10 ani) necesită mai mult decât transmiterea cunoștințelor civice — necesită cultivarea competențelor de dezvoltare care se aliniază cu creșterea socială, emoțională și morală tipică acestei grupe de vârstă. Copiii în perioada copilăriei timpurii și mijlocii se află într-o etapă formativă de dezvoltare a empatiei, a conștiinței sociale și a simțului dreptății – capacități esențiale pentru viața democratică. Conform teoriei dezvoltării morale a lui Piaget (1932), copiii de această vârstă încep să treacă de la moralitatea heteronomă (respectarea regulilor) la moralitatea autonomă, în care înțeleg echitatea și respectul reciproc ca fiind relaționale, rather than imposed. În mod similar, conceptul lui Vygotsky privind zona de dezvoltare proximală (1978) subliniază rolul interacțiunii ghidate în a ajuta copiii să construiască sensul unor idei sociale complexe, precum echitatea, exprimarea opiniei și participarea. Discuțiile democratice doresc să valorifice aceste oportunități de dezvoltare prin promovarea alfabetizării emoționale, a comportamentelor cooperative și a identității civice timpurii prin învățarea experiențială și reflexivă. Așa cum subliniază Learning Compass 2030 al OCDE, care plasează competențele socio-emoționale în centrul educației pregătite pentru viitor, copiii trebuie să dezvolte nu doar cunoștințe despre democrație, ci și atitudini, valori și comportamente care stau la baza cetățeniei active (OCDE, 2019). Cercetările efectuate de Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL) susțin în continuare această abordare, arătând că programele de educație timpurie care integrează învățarea socio-emoțională (SEL) contribuie la câștiguri pe termen lung în ceea ce privește comportamentul prosocial, implicarea în clasă și responsabilitatea civică (Durlak et al., 2011). Bazate pe obiectivele mai largi ale proiectului Ties of Freedom – de a promova înțelegerea intergenerațională, conștientizarea istorică și responsabilizarea civică – obiectivele de învățare pentru aceste sesiuni sunt concepute pentru a fi adecvate din punct de vedere al dezvoltării, a avea rezonanță emoțională și a fi incluzive din punct de vedere social. Sesiunile oferă copiilor spații sigure și participative, în care pot începe să exploreze ce înseamnă să trăiască împreună într-o societate diversă, guvernată de respect reciproc și valori comune. În loc să simplifice democrația în simboluri abstracte, discuțiile îi ghidează pe copii să recunoască și să reflecteze asupra echității, cooperării și incluziunii în propriile lor vieți – acasă, la școală și în relațiile cu colegii. Prin povestiri, discuții ghidate, jocuri colaborative și reflecții axate pe emoții, copiii conectează experiența trăită cu principiile fundamentale ale vieții democratice, punând bazele pentru rolurile lor viitoare de cetățeni activi și empatici.

- Susținerea copiilor în recunoașterea situațiilor echitabile sau inequitabile
- Să le dea copiilor puterea de a vedea că opiniile lor contează
- Să introducă ideea că societățile se pot schimba și îmbunătăți prin cooperare
- Să construiască un vocabular emoțional în jurul justiției, vocii, libertății și respectului

Partea B – Discuții democratice (TEACH)

1. 10 sesiuni modulare pentru a stimula conștientizarea și exprimarea democratică

Fiecare discuție democratică este o **sesiune gata de pus în practică**, care poate fi utilizată independent sau ca parte a unui program educațional mai amplu. Fiecare sesiune se concentrează pe una dintre cele 10 teme principale identificate de proiect. Structura este consecventă, familiară și adecvată vârstei.

Fiecare sesiune include:

- **Titlu și temă** (de exemplu, „Să votăm!” sau „A fi diferit este minunat!”)
- **Obiective de învățare** – simple și concrete (de exemplu, „Copiii vor explora modul în care se pot lua decizii împreună”)
- **Activitate de deschidere** – un desen, o activitate sau un joc de rol pentru încălzire
- **Stimulent** – un scurt clip, o imagine sau o poveste
- **Activitate principală** – creativă și practică (de exemplu, povestiri în grup, exercițiu de construire a unei școli echitabile, cerc de „elaborare a regulilor”)
- **Cercul de reflecție** – copiii împărtășesc idei sau emoții
- **Moment de evaluare** – cu instrumente vizuale simple (de exemplu, un grafic cu emoji sau un sistem de semafoare)

Durata unei sesiuni: 60–90 minute

Materiale necesare: rechizite școlare de bază (hârtie, culori, foarfece), acces la animație (tabletă sau proiector), foi de lucru din toolkit

Exemple de teme pentru sesiunile cu copii de ciclu primar

1. **Semnificația democrației**
2. **Viața înainte de tranziția democratică**
3. **Procesul de tranziție**
4. **Valorile democratice ale UE**
5. **Provocări ale democrației**
6. **Europa ca loc al diversității**
7. **Multiculturalismul și incluziunea**
8. **Egalitatea de gen și participarea**
9. **Cetățenia activă**
10. **Rolul copiilor și tinerilor în procesele democratice**

2. Evaluare și feedback

Evaluarea fiecărei sesiuni este concepută astfel încât să fie adaptată copiilor și semnificativă din punct de vedere pedagogic, asigurându-se că răspunsurile emoționale și cognitive ale copiilor sunt surprinse în moduri accesibile. La sfârșitul fiecărei sesiuni, facilitatorii vor dedica 5-10 minute unui moment de feedback reflexiv. Acesta nu este un test formal, ci mai degrabă o oportunitate sigură și creativă pentru copii de a exprima ceea ce au simțit, înțeles și apreciat. În funcție de vârsta, nevoile și energia grupului, facilitatorii pot alege dintre mai multe instrumente.

Dacă se utilizează **foi cu emoji**, copiilor li se distribuie o foaie cu trei până la cinci fețe (de exemplu, fericită 😊, neutră 😐, confuză 😕, tristă 😞). Li se cere să încercuiască sau să coloreze emoji-ul care reprezintă cel mai bine ceea ce au simțit în timpul sesiunii. Un șablon pentru foaia cu emoji ar trebui să includă o scurtă întrebare, cum ar fi „Cum te-ai făcut să te simți această sesiune?” și să lase spațiu pentru ca copiii să scrie sau să deseneze, dacă doresc.

În cazul metodei **cu autocolante colorate**, facilitatorii pregătesc un poster mare cu afirmații precum „Am înțeles sesiunea de astăzi”, „M-am simțit inclus” sau „Mi-a plăcut activitatea”. Copiii primesc autocolante colorate (de exemplu, verde = de acord, galben = nu sunt sigur, roșu = nu sunt de acord) și le lipesc lângă afirmații la sfârșitul sesiunii. Această metodă vizuală este deosebit de eficientă pentru monitorizarea la nivel de grup și funcționează bine în sălile de clasă cu timp limitat sau cu diferențe de alfabetizare. Se poate crea un șablon reutilizabil pe hârtie A2 sau pe tablă albă, laminat pentru utilizare repetată.

Pentru o opțiune mai expresivă, desenele permit copiilor să reflecteze vizual. **Îndemne** precum „Desenează ceea ce îți amintești cel mai bine din ziua de azi” sau „Desenează cum te-ai făcut să te simți sesiunea” încurajează internalizarea și conexiunea personală. Facilitatorii ar trebui să colecteze și să stocheze aceste desene ca dovezi calitative și, opțional, să includă spațiu pe șablonul de desen pentru nume, vârstă și dată.

Alternativ, un cerc de reflecție verbală invită fiecare copil să împărtășească pe scurt o propoziție precum „Astăzi am învățat...” sau „M-am simțit...”. Acest lucru poate fi structurat folosind un obiect care se transmite din mână în mână. Facilitatorii sunt sfătuiți să utilizeze întrebări orientative deschise și să se asigure că fiecare voce are spațiu, inclusiv participanții mai tăcuți.

În cele din urmă, facilitatorii vor completa o **fișă de observare standardizată după fiecare sesiune**. Acest document include întrebări simple, cum ar fi nivelul de implicare, dinamica grupului, tonul emoțional, întrebările recurente sau ideile exprimate de copii și orice provocări întâmpinate. De asemenea, conține o secțiune scurtă în care se notează modul în care sesiunea s-a aliniat la obiectivele de învățare ale toolkit-ului. Șabloanele pentru această fișă de observare pot fi furnizate atât în format printat, cât și în format digital editabil.

SECȚIUNEA 2 – ÎNVĂȚĂMÂNT SECUNDAR (vârste cuprinse între 11 și 16 ani)

Susținerea tinerilor să gândească critic, să se implice la nivel local și să acționeze democratic

Faza adolescenței, în special între 11 și 16 ani, reprezintă un moment critic în dezvoltarea conștiinței civice și a sensibilității democratice. În această perioadă, indivizii încep să exercite abilități cognitive avansate, inclusiv raționamentul abstract, reflecția morală și gândirea ipotetică (Piaget, 1972). În același timp, tinerii caută o mai mare autonomie și recunoaștere socială, ceea ce îi face deosebit de receptivi la discursurile despre putere, justiție, identitate și responsabilitate. Aceste caracteristici poziționează adolescența ca o etapă ideală pentru educația civică țintită – o educație care nu doar informează, ci și permite participarea, implicarea critică și acțiunea etică. Sesiunile dezvoltate pentru această grupă de vârstă în cadrul toolkitului Ties of Freedom nu urmează un model de predare de tip transmisiv. În schimb, ele se bazează pe pedagogii bazate pe dialog și participative care consideră tinerii interpreți activi ai mediilor lor sociale și politice. Bazându-se pe tradițiile pedagogiei critice (Freire, 1970) și ale educației experiențiale pentru cetățenie (Hoskins & Crick, 2010), sesiunile oferă tinerilor participanți oportunități structurate de a pune întrebări, de a delibera și de a construi împreună un sens. Aceasta include explorarea fundamentelor sistemelor democratice, înțelegerea moștenirii istorice a regimurilor autoritare și examinarea critică a provocărilor sociale contemporane dintr-o perspectivă civică. În loc să se concentreze exclusiv pe instituțiile democratice, această secțiune a toolkitului acordă prioritate cultivării competențelor democratice, cum sunt descrise în Cadrul de referință al Consiliului Europei privind competențele pentru cultura democratică (2018). Acestea includ valori (demnitatea umană, justiția, egalitatea), atitudini (spirit civic, deschidere față de ceilalți), abilități (ascultarea, argumentarea respectuoasă, evaluarea surse lor) și cunoștințe (înțelegerea proceselor democratice și a contextelor culturale). Fiecare sesiune încurajează legătura dintre narațiunile istorice și experiența trăită, invitând elevii să facă paralele între tranzițiile din trecut și practicile democratice actuale din propriile comunități. Într-un context în care adolescenții sunt din ce în ce mai expuși la informații complexe și uneori contradictorii – în special în mediul online – există o nevoie urgentă de a oferi spații care să fie oneste, sigure din punct de vedere emoțional și relevante din punct de vedere politic. Setul de instrumente răspunde acestei nevoi combinând instrumente narrative (cum ar fi relatări la persoana întâi despre tranziția democratică), dialogul între colegi, exprimarea creativă și jocul de rol situațional. Aceste abordări nu sunt decorative: ele sunt esențiale pentru atingerea obiectivului de a cultiva conștiința critică și agenția civică. Obiectivul general nu este acela de a convinge tinerii să accepte o anumită definiție a democrației, ci de a-i dota cu instrumente analitice și experiențe participative care să le permită să contribuie în mod semnificativ la viața democratică. Prin plasarea adolescenților în centrul cercetării – și nu la marginea instruirii – această secțiune reafirmă rolul lor nu numai ca cetățeni, ci și ca actori activi în modelarea culturii democratice la nivel local, național și european.

Partea A – Fundamente (REACH)

Construirea unei punți între istoria democratică și tineretul de astăzi

1. Abordarea pedagogică

Anii adolescenței reprezintă un moment decisiv în construirea identității politice. În această etapă, elevii încep să pună la îndoială sistemele, să chestioneze narațiunile moștenite și să se poziționeze mai conștient în realitățile sociale și politice care îi înconjoară. Ca atare, educația civică cu această grupă de vârstă nu poate fi redusă la transmiterea de fapte sau cunoștințe instituționale. Mai degrabă, ea trebuie să ofere un spațiu în care experiența istorică, reflecția critică și imaginația democratică să se întâlnească. Componenta „REACH” a toolkitului *Ties of Freedom* este concepută tocmai pentru a răspunde acestei nevoi. Ea oferă un cadru pedagogic care leagă experiența trăită a tranzițiilor democratice de capacitățile analitice și creative ale tinerilor de astăzi, permițându-le să se situeze într-un continuum democratic în evoluție. Baza acestei abordări o constituie **ancheta narativă**, o metodologie care acordă prioritate poveștilor personale și colective atât ca conținut, cât și ca metodă pentru educația democratică. Potrivit lui Clandinin și Connelly (2000), ancheta narativă le permite elevilor să reflecteze asupra dimensiunilor morale și civice ale experienței trăite, ceea ce o face deosebit de eficientă în contexte care se ocupă de traume istorice, rezistență sau transformare. În acest toolkit, tranzițiile istorice către democrație nu sunt predate ca linii temporale statice, ci ca experiențe trăite împărtășite prin mărturii la persoana întâi, animații și povestiri interactive. Aceste narațiuni servesc ca puncte de ancorare pentru reflecție, invitând adolescenții să recunoască că democrația nu este un produs finit, ci un efort uman continuu, modelat de curaj, compromis și complexitate. Plecând de la această bază narativă, secțiunea REACH utilizează **întrebările socratice** ca metodă de dialog pentru a angaja elevii într-o anchetă deschisă. Această tehnică pedagogică, cu rădăcini în filosofia clasică și în educația contemporană (Wegerif, 2007), schimbă rolul profesorului de la autoritate la facilitator și creează un spațiu în care elevii explorează dileme etice, valori conflictuale și alegeri ambigue. Prin întrebări precum „Ce ai fi făcut în locul lor?” sau „Libertatea este întotdeauna justă?”, facilitatorii încurajează elevii să se confrunte cu tensiunile morale inerente vieții democratice. Scopul nu este de a obține consensul, ci de a cultiva dispoziții democratice, precum toleranța față de ambiguitate, auto-reflecția critică și respectul pentru diferență. Într-un mediu saturat de **mass-media**, **alfabetizarea media** devine o competență democratică esențială. Adolescenții de astăzi sunt scufundați într-un peisaj informațional în care narațiunile politice sunt constant construite, contestate și manipulate. Metodologia REACH integrează analiza mass-media în educația civică, formând elevii să examineze modul în care valorile democratice, precum libertatea, egalitatea și participarea, sunt prezentate, puse sub semnul întrebării sau distorsionate în mass-media digitală, cultura populară și discursul politic. Bazându-se pe lucrarea lui Hobbs (2010) și pe cadrul de educație pentru cetățenie digitală al Consiliului Europei (2019), această componentă ajută elevii să dezvolte instrumente analitice pentru a detecta prejudecățile, a evalua sursele și a înțelege modul în care narațiunile media modelează opinia publică și instituțiile democratice. În cele din urmă, secțiunea REACH promovează **creativitatea civică** – capacitatea de a concepe alternative

la structurile existente și de a se imagina pe sine ca agent al schimbării. Așa cum sugerează cercetători precum Appadurai (2013) și Jenkins et al. (2016), imaginația nu este o componentă trivială a vieții civice, ci o capacitate vitală pentru participare și transformare. Prin exerciții ghidate, stimulente creative și proiecte colaborative, tinerii sunt încurajați să exploreze cum ar putea arăta o democrație mai justă, mai incluzivă și mai participativă. Acest lucru nu numai că le întărește sentimentul de apartenență la procesele democratice, dar le și afirmă capacitatea de a contribui în mod semnificativ la comunitățile lor.

2. Ghid pentru facilitare

Lucrul cu adolescenții pe tema democrației și a vieții civice necesită mai mult decât transmiterea de conținut; necesită crearea de spații de dialog care să respecte capacitatea lor de acțiune, complexitatea și capacitatea de a face față contradicțiilor. Această grupă de vârstă – între 11 și 16 ani – intră într-o fază critică a dezvoltării cognitive și emoționale, marcată de o raționalizare abstractă sporită, întrebări morale și formarea identității. Din acest motiv, facilitatorii discuțiilor democratice „Ties of Freedom” trebuie să abordeze rolul lor nu ca instructori, ci ca moderatori ai unei cercetări comune. Scopul este de a cultiva un mediu în care tinerii să poată reflecta critic, să conteste ipotezele (inclusiv pe ale lor) și să înceapă să-și articuleze locul în cadrul societății democratice. În centrul acestei strategii de facilitare se află angajamentul de a crea medii bogate în dezbateri, fără judecăți de valoare. Adolescenții sunt deosebit de sensibili la a fi respinși sau corecți în moduri care invalidează perspectivele lor în dezvoltare. Un facilitator de succes va cultiva, prin urmare, o cultură a clasei care acceptă incertitudinea și îmbrățișează nuanțele. Nu este vorba de a evita structura sau disciplina, ci mai degrabă de a stabili norme de respect și incluziune care să le permită tuturor participanților să vorbească și să asculte cu deschidere. Controversele și contradicțiile, adesea considerate perturbări în sălile de clasă tradiționale, sunt redefinite aici ca momente de învățare. Democrația însăși este înrădăcinată în pluralism și negocierea valorilor concurente. Când tinerii exprimă opinii divergente, facilitatorii sunt încurajați să ofere spațiu pentru explorare, mai degrabă decât pentru rezolvare. Acest lucru este în concordanță cu principiile democrației deliberative și ale pedagogiei bazate pe dialog (Freire, 1970; Biesta, 2011), care consideră educația ca un proces de devenire prin întâlnirea cu diferența. Facilitatorii pot folosi întrebări precum „De ce credeți că oamenii văd acest lucru în mod diferit?” sau „Pot fi ambele perspective adevărate în moduri diferite?” pentru a deschide spațiul interpretativ. Recunoașterea diferitelor realități trăite este, de asemenea, esențială în acest proces. Adolescenții aduc cu ei experiențe modelate de mediul familial, clasa socială, statutul de migrant, identitatea rasială sau de gen și multe altele. În loc să adopte un punct de plecare neutru, facilitatorii sunt invitați să asculte cu atenție diversitatea experiențelor din sala de clasă și să le acorde spațiu în cadrul procesului de învățare. Când un elev împărtășește o poveste despre excluziune sau nedreptate, acea mărturie devine un text democratic în sine, demn de atenția și reflecția colectivă. O altă funcție esențială a facilitatorului este de a conecta conținutul tematic al sesiunilor cu sferele de viață ale adolescenților. Democrația nu este doar ceva ce se întâmplă în parlamente sau în ziua alegerilor. Ea este trăită și contestată în școli, gospodării, prietenii, spații de socializare și comunități locale. Încurajând elevii să conecteze temele proiectului (libertate,

participare, incluziune, responsabilitate) cu experiențele cotidiene, facilitatorii contribuie la relevanța și concretizarea învățării civice. De exemplu, o discuție despre voce și reprezentare ar putea explora consiliile elevilor, activismul online sau invizibilitatea culturală în programele școlare. Această abordare reflectă modelele de învățare experiențială dezvoltate de Dewey (1938) și extinse ulterior prin cercetarea angajamentului civic al tinerilor (Kahne & Westheimer, 2006).

3. Utilizarea materialelor proiectului

Pentru a sprijini facilitatorii în această muncă complexă, proiectul Ties of Freedom oferă resurse narrative atent selecționate, concepute pentru a stimula reflecția, dialogul și implicarea emoțională. Animația servește ca un fitil, prezentând scenarii fictive, dar realiste, inspirate de cetățeni care au trăit tranziții democratice în Europa. Acesta nu are scopul de a „explica” democrația, ci de a tulbura, de a ridica întrebări și de a umaniza conceptele abstracte. Facilitatorii ar trebui să vizioneze filmul împreună cu elevii în secțiuni mici și să facă pauze pentru a explora reacțiile, asocierile sau emoțiile care apar. Întrebări precum „Ce v-a impresionat?” sau „V-ați simțit vreodată ca acel personaj?” deschid ușa pentru reflecție personală și discuții de grup. Cartea cu povestiri conține o selecție de mărturii din viața reală din diferite țări europene, oferind o perspectivă diversă asupra drumului de la autoritarism la democrație. Aceste povești – unele pline de speranță, altele dureroase – ancorează temele civice ale proiectului în experiențe concrete și reale. Facilitatorii pot atribui diferite povești grupurilor mici, cerându-le să identifice alegerile făcute, obstacolele întâmpinate și lecțiile învățate. Compararea poveștilor din diferite contexte îi ajută pe elevi să înțeleagă democrația ca o călătorie europeană comună, deși inegală. Facilitatorii sunt încurajați să încorporeze aceste materiale în mod creativ. O mărturie puternică poate fi transformată într-o lectură dramatică, un personaj din animație poate fi dezbătut într-un parlament simulat sau o scenă din film poate fi reimaginată dintr-o altă perspectivă. Important este ca materialele să nu fie tratate ca „texte de studiat”, ci ca invitații de a simți și de a răspunde.

4. Obiective de învățare pentru discuțiile cu tineri

La baza proiectului *Ties of Freedom* se află convingerea că educația democratică este cea mai eficientă atunci când este înrădăcinată în experiența trăită, rezonanța emoțională și cercetarea critică. În timp ce activitățile pentru nivelul primar se concentrează pe introducerea echității, empatiei și luării deciziilor comune, discuțiile pentru învățământul secundar sunt concepute pentru a împinge tinerii către un angajament mai profund și mai activ în viața democratică. Această schimbare reflectă cercetările privind dezvoltarea învățării la adolescenți, care arată că între 11 și 16 ani, elevii încep să formeze cadre morale complexe, să pună la îndoială autoritatea și să se situeze în cadrul unor structuri sociale și politice mai largi (Eccles & Roeser, 2009; Flanagan et al., 2007). Obiectivele de învățare ale toolkitului sunt astfel concepute pentru a se alinia cu acest moment de transformare, oferind nu doar informații, ci și instrumente de interpretare, acțiune și implicare.

Primul obiectiv este **aprofundarea înțelegerii proceselor democratice și a valorilor Uniunii Europene**. Acest lucru nu se limitează la explicarea modului în care funcționează parlamentele sau la enumerarea tratatelor. Mai degrabă, sesiunile vizează descoperirea principiilor care stau la baza sistemelor democratice: responsabilitatea, statul de drept, demnitatea umană, egalitatea și participarea. Prin jocuri de rol, povestiri, studii de caz și dezbateri, elevii se implică în valorile democratice ca realități vii – idealuri care sunt uneori îndeplinite, alteori amenințate și întotdeauna în construcție. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene poate deveni un instrument practic nu doar pentru memorare, ci și pentru a interpreta probleme cotidiene precum discursul bazat pe ură din mediul online, participarea tinerilor la luarea deciziilor sau discriminarea. Prin implicarea directă în textele și practicile fundamentale ale democrației, elevii dobândesc cunoștințele necesare pentru a naviga și a pune sub semnul întrebării viața civică contemporană.

Un al doilea obiectiv este **recunoașterea semnalelor de alarmă ale erodării democrației**. În Europa și la nivel global, ultimii ani au fost martorii tendințelor autoritare, a atacurilor asupra libertății presei, a slăbirii independenței judiciare și a răspândirii dezinformării. Acestea nu sunt probleme politice îndepărtate – sunt realități care afectează drepturile, vocile și viitorul tinerilor. Pornind de la cazuri din istorie și evenimente actuale, sesiunile oferă spațiu pentru a identifica modul în care democrațiile pot fi demontate – nu întotdeauna prin lovituri de stat bruște, ci prin eroziune lentă. Elevii învață să recunoască semnalele: reducerea spațiului civic, suprimarea disidenței, normalizarea discursului instigator la ură și slăbirea instituțiilor. Această conștientizare este esențială pentru consolidarea rezilienței democratice. După cum arată cercetările din cadrul proiectului Bertelsmann Stiftung și Varieties of Democracy (V-Dem), educația civică joacă un rol cheie în prevenirea regresului democratic atunci când predă nu numai idealuri, ci și riscuri (Norris & Inglehart, 2019).

Al treilea obiectiv este **explorarea tranzițiilor de regim din istorie și a schimbărilor sociale conduse de tineri**. Adolescenții beneficiază enorm de pe urma întâlnirii cu poveștile unor oameni – în special ale altor tineri – care au contribuit la modelarea istoriei prin acțiuni civice. Resursele narrative ale proiectului, inclusiv mărturiile din cartea de povestiri, oferă o gamă bogată de astfel de exemple: elevi care au rezistat cenzurii, comunități care au reconstruit democrația după dictatură, tineri activiști care au deschis spațiu pentru pluralism și drepturi. Aceste povești nu sunt prezentate ca excepții eroice, ci ca dovezi că schimbarea este posibilă, adesea pornind de la margini. Adolescenții învață că tranzițiile civice nu sunt evenimente istorice abstracte, ci procese continue modelate de oameni obișnuiți care fac alegeri extraordinare. Explorând acest aspect, elevii încep să perceapă democrația nu ca o moștenire transmisă de generațiile anterioare, ci ca un teritoriu pe care sunt chemați să îl locuiască, să îl apere și să îl reînnoiască.

În cele din urmă, un obiectiv central al sesiunilor de discuție este de **a ajuta elevii să-și identifice propriile capacități de a acționa, de a vorbi și de a participa**. Aici educația democratică devine personală și un izvor de susținere. Adolescenții experimentează adesea un decalaj între idealurile democrației și realitățile trăite, în special cei din comunitățile marginalizate sau subreprezentate.

Toolkitul nu pretinde că toți tinerii se simt la fel de împuterniciți. În schimb, creează un spațiu pentru a explora limitele și posibilitățile participării tinerilor în termeni reali: cum pot elevii să influențeze decizii în școli, orașe și comunități online? Ce forme de exprimare și implicare le sunt disponibile? Cu ce obstacole se confruntă și cum poate solidaritatea să îi ajute să le depășească?

Partea B – Discuții democratice (TEACH)

1. *10 dialoguri civice inițiate de tineri pe tema democrației și participării*

Componenta „TEACH” a metodologiei *Ties of Freedom* transpune principiile fundamentale explorate în secțiunea „REACH” în experiențe concrete de învățare participativă. În această etapă, tinerii (cu vârste cuprinse între 11 și 16 ani) sunt invitați nu numai să înțeleagă valorile democratice din punct de vedere intelectual, ci și să le experimenteze și să le analizeze prin dialog structurat, co-creare și explorare civică. Cele zece discuții tematice despre democrație propuse în această secțiune sunt concepute ca sesiuni independente, dar interconectate. Fiecare oferă ocazia de a se angaja profund într-o fațetă specifică a democrației – de la identitate și voce, la putere și participare, la diversitate și rezistență. Fiecare sesiune urmează o structură pedagogică consistentă, care reflectă bune practici în educația civică, în special cele aliniate cu abordările centrate pe elev, bazate pe cercetare și inteligență emoțională (Kahne & Westheimer, 2003; Biesta, 2011). În loc să acorde prioritate transmițerii de conținut, aceste sesiuni sunt concepute pentru a provoca curiozitatea, a stimula raționamentul emoțional și etic și a invita la crearea colaborativă de sens. Tinerii participanți nu sunt receptori pasivi de cunoștințe; ei sunt co-creatori ai înțelegerii, prin povești, dileme, dialog și rezultate creative. Sesiunile sunt concepute în mod intenționat pentru **a fi flexibile** – ideal cu o durată de 90 de minute, dar ușor adaptabile la perioade mai scurte sau sesiuni duble. Fiecare include o activitate de încălzire care se bazează pe cultura populară, evenimente actuale sau viața școlară de zi cu zi; un stimul (clip video, mărturie, prompt vizual sau lectură scurtă); o sarcină participativă principală (cum ar fi dezbateri, exerciții de cartografiere, povestiri digitale sau jocuri de rol); și un moment de reflecție colectivă. Această structură susține implicarea în diverse stiluri de învățare și medii culturale, recunoscând că învățarea democratică trebuie să fie incluzivă, intersecțională și experiențială (UNESCO, 2017). În mod crucial, conceptul de sesiune de discuție se bazează pe presupunerea că **democrația nu se învață pur și simplu – ea se trăiește prin dialog**. Sesiunile deschid spațiu pentru întrebări controversate și emoții dificile, de la frustrarea față de sistemele politice la incertitudinea privind apartenența sau identitatea. Facilitatorii sunt pregătiți să gestioneze această complexitate – nu cu scopul de a ajunge la un consens, ci cu angajamentul față de pluralism și exprimarea opiniilor. Fiecare activitate este însoțită de sfaturi de facilitare și ghiduri de reflecție, asigurându-se că educatorii pot aborda subiecte sensibile cu încredere și atenție. Subiectele includ: semnificația democrației; viața înainte de tranzițiile către democrație; angajamentul tinerilor; egalitate și putere; cetățenia digitală; erodarea democrației; și viitorul Europei. Deși sesiunile sunt independente, ele sunt îmbogățite atunci când sunt livrate secvențial, creând un parcurs de dezvoltare de la conștientizarea democratică la acțiunea civică. În paralel cu implementarea în sala de clasă,

proiectul integrează **elemente transnaționale**. Sesiunile se bazează pe mărturii din viața reală din țările participante la proiect, încurajând participanții să vadă democrația nu ca un ideal local, ci ca un proces european comun, contestat și în evoluție. Elevii sunt încurajați să compare propriile experiențe cu cele ale colegilor lor din alte țări, promovând empatia și solidaritatea. Rezultatele acestor sesiuni sunt atât cognitive, cât și afective: un vocabular mai bogat pentru a denumi nedreptatea și incluziunea, un sentiment mai puternic de acțiune și voce și o apreciere mai nuanțată a democrației ca un bun fragil și prețios, care trebuie apărat și reimaginat în mod continuu. În cele din urmă, discuțiile democratice invită tinerii nu doar să studieze democrația, ci să o practice – ascultând, provocând, visând și construind împreună.

Fiecare sesiune include:

- **Titlu și temă centrală** (de exemplu, „Democrația sub presiune” sau „Vocea mea în Europa”)
- **Rezultate ale învățării** – 2-3 competențe civice per sesiune
- **Materiale necesare** – de obicei, minime: proiector, carduri tipărite, postere, markere
- **Activitate de deschidere** – un citat, o imagine sau o întrebare care stârnește dezbateră
- **Segmentul de stimulare** – utilizarea animatiei sau a unei povestiri din carte
- **Activitate participativă principală** – lucru în grup, joc de rol, cartografiere, simulare, creare de postere
- **Reflecție finală** – reflecții în grup sau scrise (Cum v-a făcut ziua de azi să gândiți diferit?)
- **Evaluare** – chestionar de impact înainte/după cu afirmații de evaluat (scara Likert)

Exemple de teme pentru învățământul secundar

1. **Semnificația democrației**
2. **Viața înainte de tranziția către democrație**
3. **Procesul de tranziție**
4. **Valorile democratice ale UE**
5. **Provocări aduse democrației**
6. **Europa ca loc al diversității**
7. **Multiculturalismul și incluziunea**
8. **Egalitatea de gen și participarea**
9. **Cetățenia activă**
10. **Rolul copiilor și tinerilor în procesele democratice**

2. Evaluare și feedback

Evaluarea în cadrul secțiunii dedicate adolescenților din toolkitul Ties of Freedom este concepută ca o componentă formativă, participativă și bazată pe dialog a fiecărei sesiuni. În conformitate cu principiile educației democratice și ale pedagogiei reflexive, procesul de evaluare vizează nu numai monitorizarea impactului, ci și capacitatea elevilor de a recunoaște și articula propria lor evoluție civică. Fiecare sesiune include un chestionar de impact pre/post formare din șase afirmații evaluate pe o scară Likert de 4 puncte (de la „Deloc” la „Foarte mult”), precum „Simt că opinia mea contează în comunitatea mea”, „Pot recunoaște situațiile nedrepte” sau „Înțeleg ce înseamnă democrația în viața reală”. Acestea sunt aplicate la începutul și la sfârșitul fiecărei sesiuni, durând aproximativ 5-7 minute pentru a fi completate, și sunt concepute pentru a urmări schimbările pe termen scurt în ceea ce privește cunoștințele, atitudinea și încrederea civică. Rezultatele obținute cu ajutorul acestor instrumente vor fi agregate în mod anonim și vor contribui la cadrul de evaluare dezvoltat în cadrul proiectului.

Pentru a completa aceste instantanee cantitative, fiecare sesiune se încheie cu un moment de reflecție structurat, folosind întrebări accesibile, cum ar fi „Un lucru pe care l-am învățat astăzi”, „Un lucru la care încă mă gândesc” sau „Un mod în care aș putea acționa”. Aceste reflecții pot fi împărtășite oral într-un cerc sau scrise pe post-it-uri ca parte a unui „Perete al democrației” care se construiește pe parcursul sesiunilor. Această practică nu numai că ajută la consolidarea învățării, dar oferă și facilitatorilor o perspectivă în timp real asupra modului în care tinerii procesează conținutul din punct de vedere emoțional și cognitiv. Pentru cursanții cu nevoi de comunicare diferite, sunt încurajate formate alternative, cum ar fi desenarea de simboluri, selectarea de emoticoane sau utilizarea de carduri cu gesturi (de exemplu, degetul mare în sus/în jos/în lateral) pentru a exprima răspunsurile.

După implementarea sesiunilor

Facilitatorii sunt încurajați:

- Să invite elevii să-și prezinte reflecțiile conducerii școlii sau părinților
- Să organizeze o mică expoziție (de exemplu, postere, povești, citate) în școală
- Să încurajeze școlile să integreze teme democratice în consiliile școlare sau în inițiativele elevilor

Anexe

Materiale auxiliare SECȚIUNEA 1 (vârste cuprinse între 6 și 10 ani)

Sesiunea 1

„Să decidem împreună!” – Înțelegerea semnificației democrației

Obiective

- Copiii vor începe să înțeleagă că democrația înseamnă luarea deciziilor împreună.
- Copiii vor explora echitatea și participarea în cadrul grupului.
- Copiii vor reflecta asupra propriilor experiențe de incluziune și de exprimare a opiniei.

Durata sesiunii

60–90 minute

Materiale necesare

- Foi mari de hârtie sau tablă albă
- Creioane colorate, creioane cerate, foarfece
- Acces la filmul de animație „**Legăturile libertății**” (tabletă, computer sau proiector)
- Cărți cu povestea tipărită sau imagini din film
- Instrumente de evaluare tipărite (emoji sau tabele cu semafoare)

Activitate de deschidere – „Ridicați-vă dacă...”

Acest joc distractiv ajută copiii să înceapă să reflecteze asupra luării deciziilor și a echității.

Instrucțiuni: Facilitatorul citește cu voce tare afirmații, cum ar fi:

- „Ridicați-vă în picioare dacă ați votat vreodată pentru ceva.”
- „Ridicați-vă în picioare dacă vă place când cineva vă ascultă părerea.”
- „Ridicați-vă în picioare dacă v-ați simțit vreodată excluși dintr-o decizie de grup.”

Copiii se așează și se ridică în picioare după cum este cazul, creând un ritm activ de grup. După 5-6 afirmații, facilitatorul inițiază o scurtă conversație:

„Cum te simți când cineva te include într-o decizie?”

„Cum te simți când nu poți alege?”

Stimulent – Fragment din animația „Legăturile libertății”

Prezentați un scurt clip din animația „*Legăturile libertății*”.

Întrebare: „Să vedem ce se întâmplă când personajele trebuie să ia o decizie. A fost corect? Toată lumea a avut ocazia să vorbească?”

Activitate principală – „Proiectarea regulilor clasei noastre”

Copiii decid împreună 5 reguli de bază pentru clasă, care să reprezinte echitatea și participarea.

Instrucțiuni

- Împărțiți clasa în 3-4 grupuri mici.
- Dați fiecărui grup hârtie și culori. Rugați-i să-și imagineze o clasă perfectă, în care **toată lumea** se simte fericită și ascultată.
- Fiecare grup desenează sau scrie **2-3 reguli** pe care le-ar include.
- Facilitatorul colectează propunerile și organizează un vot de grup pentru a alege cele mai importante 5 reguli. Acestea sunt afișate pe perete.

Acest exercițiu ludic modelează procesul democratic de luare a deciziilor, concretizând ideea abstractă de democrație și centrând-o pe copil.

Cercul de reflecție – „Corect sau incorect?”

Copiii stau așezați în cerc. Facilitatorul citește cu voce tare mini-scenarii scurte:

„O singură persoană alege întotdeauna jocul în timpul recreației.”

„Toți aducem gustări pe rând.”

„Doar unor copii li se cere părerea.”

După fiecare scenariu, copiii ridică degetul mare în sus sau în jos. Facilitatorul întreabă: „Ce face ca acest lucru să fie corect?” „Cum am putea să îmbunătățim situația?”

Sesiunea 2

„Ce s-ar întâmpla dacă nu am putea alege?” – Viața înainte de democrație

Obiective

- Copiii vor explora conceptul de libertate imaginându-și viața fără posibilitatea de a alege sau de a-și exprima opinia.
- Copiii vor reflecta asupra importanței de a fi ascultați și tratați în mod echitabil.
- Copiii vor începe să înțeleagă că democrația nu a făcut întotdeauna parte din viața noastră și că a fost obținută prin schimbare și curaj.
- Copiii vor face legătura între restricțiile istorice și situațiile cotidiene (școala, jocurile, regulile).

Durață

60–90 minute

Materiale necesare

- „Cutia libertății” (o cutie mică închisă cu obiecte simbolice în interior: un lacăt mic, un fluiet, o eșarfă pentru ochi etc.)
- Lanțuri de hârtie realizate din fâșii colorate
- Acces la animația sau cartea de povești din *Ties of Freedom* (sau imagini tipărite)
- Aparat de redare muzică/difuzor (opțional, muzică de fundal dramatică)
- Materiale de desen, recuzită simplă (de exemplu, pălării, semne, frânghie)
- Carduri de evaluare (semafoare sau fețe emoji)

Activitate de deschidere – „Regulile invizibile”

Instrucțiuni

Începeți cu un joc silențios. Nu explicați regulile, ci începeți să dați comenzi neașteptate (de exemplu, „Astăzi numai copiii îmbrăcați în albastru pot vorbi”, „Trebuie să mergeți cu spatele”, „Astăzi nu aveți voie să desenați”). Continuați astfel timp de 2-3 minute, până când copiii încep să pună la îndoială logica sau se simt confuzi.

Opriti jocul și întrebați:

„Cum v-ați simțit?”

„A fost corect?”

„V-a cerut cineva părerea?”

Explicați că, în anumite locuri și momente, oamenii nu puteau să ia propriile decizii – nici măcar în privința a ceea ce spuneau, făceau sau gândeau. Această scurtă întrerupere introduce tema **din punct de vedere emoțional**, nu intelectual.

Stimulent – Fragment din animația „Legăturile libertății” sau secțiune din broșură

Prezentați o **scenă liniștită și profundă** din animația „*Legăturile libertății*”, în care un personaj se confruntă cu o restricție: i se spune să nu vorbească, să nu se întâlnească cu prietenii sau să respecte reguli nedrepte.

Dacă clipul nu este disponibil, spuneți o **poveste scurtă și dramatică** bazată pe o mărturie reală dintr-o tranziție democratică (adaptată într-un limbaj simplu):

„A fost o vreme când profesorii nu puteau să-și spună părerea. Cartea unei fete a fost confiscată pentru că conținea o poveste interzisă. Oamenii șușoteau în loc să vorbească tare în public...”

Întrebați grupul:

„Cum credeți că s-a simțit acea persoană?”

„Ce v-ar lipsi dacă nu ați putea să vă exprimați?”

Activitatea principală – „Lanțul de hârtie al lipsei de opțiuni”

Copiii creează un lanț simbolic din hârtie care reprezintă limitările libertății.

Instrucțiuni:

- Fiecare copil primește 3 fâșii de hârtie. Pe fiecare dintre ele, ei scriu sau desenează ceva important pentru ei (de exemplu, „vorbitul cu prietenii”, „desenatul”, „alegerea hainelor”).
- După ce au terminat, explicați: „Acum imaginați-vă că cineva vă spune: Nu mai aveți voie să faceți aceste lucruri”.
- Unul câte unul, copiii **leagă fâșiile într-un lanț lung de hârtie** și îl așează în jurul unui scaun sau obiect, simbolizând modul în care oamenii erau „legați” de reguli.

Apoi, întrebați:

„Cum v-ați simți dacă altcineva ar decide totul pentru voi?”

„De ce credeți că unii oameni au schimbat aceste reguli?”

În grup, decideți cum să „rupeți” lanțul și ce simboluri ale libertății să puneți în locul lui (culori, stele, steaguri, uși deschise).

Cercul de reflecție – „Atunci și acum”

Dați copiilor o cronologie simplă cu două imagini:

- O ușă închisă (înainte de democrație)
- Un câmp deschis (acum)

Întrebați:

„Ce avem astăzi și nu aveau oamenii înainte?”

„Ce i-ați spune unui copil care a trăit într-o perioadă fără democrație?”

Încurajați-i să împărtășească în perechi sau în grupuri mici și apoi cu cercul. Folosiți un **cub al sentimentelor** sau un set de cărți vizuale pentru a ajuta copiii să numească emoțiile.

Sesiunea 3

„Trecerea podului” – Înțelegerea procesului de tranziție

Obiective

- Copiii vor începe să înțeleagă că trecerea de la sisteme nedrepte la sisteme drepte poate avea loc prin efort colectiv.
- Copiii vor explora conceptul de tranziții ca poduri – de la tăcere la voce, de la reguli impuse la reguli împărtășite.
- Copiii vor face legătura între ideea de tranziții istorice sau politice și propriile experiențe de schimbare și creștere.
- Copiii vor reflecta asupra rolului curajului, ascultării și cooperării în construirea unor comunități mai bune.

Durață

60–90 minute

Materiale necesare

- Frânghie mare sau fâșii de hârtie colorată (pentru a crea un „pod” pe podea)
- Decupaje de urme de picioare (carton sau hârtie colorată)
- Cărți de dialog tipărite (mărturii istorice simplificate într-un limbaj adecvat vârstei)
- Materiale de desen
- Listă de redare muzicală (muzică de fundal înălțătoare)
- Proiector/tabletă pentru redarea de videoclipuri scurte sau imagini
- Simboluri de evaluare (de exemplu, tabelul „pietre de trecere”)

Activitate de deschidere – „Când m-am schimbat”

Începeți sesiunea într-un cerc. Rugați copiii să se gândească la ceva din viața lor care s-a schimbat:

„Vă amintiți când ați schimbat școala?”

„V-ați mutat vreodată într-o casă nouă sau ați cunoscut colegi de clasă noi?”

„Cum v-ați simțit? A fost ușor? A fost înfricoșător?”

Folosiți o minge moale sau o jucărie de pluș pe care să o dați din mână în mână. Fiecare copil care o prinde împărtășește un moment de schimbare personală. Acest exercițiu personalizează ideea de „tranziție” înainte de a introduce conținutul istoric.

Stimulent – Fragment din animația „Ties of Freedom”

Activitate principală – „Construirea podului tranziției”

Copiii creează fizic și simbolic un **pod** care reprezintă tranziția de la tăcere la participare.

Instrucțiuni

- Folosiți frânghie, bandă adezivă sau fâșii lungi de hârtie pentru a crea o formă de pod în traversul camerei.
- Fiecare copil primește două **decupaje cu urme de picioare**. Pe primul, ei desenează sau scriu ceva nedrept sau tăcut („Nimeni nu putea alege”, „Doar o singură persoană a decis”, „A trebuit să ascundem ceea ce gândeam”).
- Pe a doua, își imaginează și desenează o schimbare plină de speranță („Putem vota”, „Putem să ne exprimăm”, „Ne ajutăm reciproc”).
- Pe măsură ce își pun amprentele pe pod, își povestesc pașii: „Merg de la tăcere la voce pentru că...”.

Podul devine o **metaforă vizuală** pentru procesul de tranziție democratică. Copiii sunt atât **participanți**, cât și **martori** într-o călătorie comună.

Cercul de reflecție – „Ce ne ajută să ne schimbăm?”

Copiii se întorc în cerc, iar facilitatorul lansează întrebări pentru dialog:

„Ce face schimbarea dificilă?”

„Ce ne dă curaj să vorbim?”

„Poate o singură persoană să inițieze o schimbare?”

Oferiți mini-mărturii din viața reală (simplificate și anonimizate), de exemplu: „Maria era speriată să vorbească la școală. Într-o zi, a ridicat mâna. Colegii ei au ascultat-o.” Copiii discută despre importanța acestor mici pași. Prezentați ideea că tranzițiile democratice încep cu **voci mici care cresc**.

Sesiunea 4

„Comoara noastră comună” – Descoperirea valorilor Uniunii Europene

Obiective

- Copiii vor fi introduși în valorile fundamentale ale Uniunii Europene în termeni accesibili copiilor (de exemplu, echitate, pace, ajutor reciproc).
- Ei vor înțelege că diferite țări din Europa colaborează pentru a proteja drepturile oamenilor.
- Vor începe să asocieze valorile comune cu acțiunile din viața de zi cu zi (de exemplu, a fi corect, a ajuta un prieten, a respecta diferențele).
- Vor reflecta asupra modului în care valorile comune ajută grupurile să conviețuiască în pace și cooperare.

Durată

60–90 minute

Materiale necesare

- Șablon tipărit pentru harta comorii (sau profesorul poate desena unul pe tablă)
- Decupaje sau imagini cu steaguri sau simboluri ale UE (inimă, strângere de mână, balanță, stele, ușă deschisă)
- „Cărți de valori” cu valori simplificate ale UE (de exemplu, „Suntem cu toții egali”, „Ne ajutăm reciproc”, „Putem vorbi liber”)
- Cufăr mare de hârtie sau plic marcat „Comoara noastră”
- Markere, creioane colorate, bandă adezivă/lipici
- Scurt clip de animație sau imagine cu țările europene care colaborează
- Instrument muzical sau ritmic (opțional)

Activitate de deschidere – „Comoara pierdută” (joc cu poveste)

Începeți sesiunea cu o poveste jucăușă: „Cu mult timp în urmă, oamenii din Europa se certau și nu se ascultau unii pe alții. Apoi au decis să-și ascundă cea mai importantă comoară – comoara valorilor. Dar acum este timpul să o găsească din nou, pentru ca toată lumea să poată trăi fericită și în pace!”

Arată-le copiilor o **hartă a comorii desenată de mână** (pe hârtie sau carton). Marchează 3-5 „insule” pe care le vor vizita în această sesiune:

1. **Insula Egalității**
2. **Insula Libertății**
3. **Insula Păcii**
4. **Insula Respectului**
5. **Insula Ajutorului**

Pe măsură ce clasa „călătorește” de la o insulă la alta (fiecare reprezentând o valoare), elevii colectează simboluri și experiențe.

Stimulent – Fragment din animația „Legăturile libertății” sau cărți cu simboluri

Activitate principală – „Construiește cufărul comorii valorilor”

Copiii lucrează în grupuri mici pentru a crea un **cufăr** al valorilor comune.

Instrucțiuni

- Fiecare grup alege o „insulă” (valoare) și ilustrează cum arată aceasta în viața reală.
- Ei pot desena sau scrie exemple:
 - Egalitate: „Toți așteptăm rândul nostru”.
 - Pace: „Rezolvăm problemele cu ajutorul cuvintelor”.
 - Libertate: „Spunem ceea ce gândim cu amabilitate”.
- Ei lipesc sau plasează valoarea lor într-un „cofret cu comori” mare din clasă (cutie, plic sau afișaj pe perete).
- După ce toate grupurile își împărtășesc valorile, cufărul devine un **simbol vizibil** al valorilor democratice comune.

Cercul de reflecție – „Dacă ar trebui să protejezi o valoare...”

Copiii stau în cerc ținând în mână un obiect moale (cum ar fi o „piatră vorbitoare”).

Întrebați:

„Dacă ai putea păstra în siguranță o singură valoare pentru toată lumea, pe care ai alege-o?”

„De ce este importantă pentru voi?”

„Cum ar fi lumea fără ea?”

Încurajați copiii să asculte și mulțumiți fiecărui vorbitor. Dacă unii preferă să deseneze în loc să vorbească, permiteți-le această opțiune.

Sesiunea 5

„Democrația este ca o grădină – ce i-ar putea face rău?” – Înțelegerea provocărilor democrației

Obiective

- Copiii vor începe să recunoască faptul că democrația poate fi slăbită atunci când oamenii nu sunt tratați în mod echitabil sau când doar câțiva au dreptul de a decide.
- Copiii vor explora importanța ascultării, împărtășirii și respectării opiniilor celorlalți pentru a proteja spațiile democratice.
- Copiii vor reflecta asupra a ceea ce se întâmplă atunci când regulile sunt încălcate sau puterea este utilizată în mod abuziv.

Durata sesiunii

60–90 minute

Materiale necesare

- Șablonul „Grădina democrației” (desenat sau tipărit)
- Hârtie colorată, markere, foarfece, lipici
- Cărți tipărite „buruieni ale democrației” (exemple de nedreptate sau excludere)
- Proiector sau tabletă pentru a arăta un scurt clip video sau o imagine
- Tabel de evaluare (sistem emoji sau culori semafor)

Activitate de deschidere – „Jocul grădinii”

Începeți cu un exercițiu de imaginație: „Închideți ochii și imaginați-vă o grădină mare și frumoasă. Este plină de flori diferite, albine zumzâind, copii jucându-se... Ce ajută o grădină să crească?” Apoi întrebați: „Ce s-ar putea întâmpla dacă buruienile cresc prea mult? Sau dacă cineva nu o udă?”

Copiii desenează rapid ceva care ajută grădina să crească (de exemplu, soare, apă, bunătate, împărtășire) și ceva care o dăunează (de exemplu, buruieni, gunoi, țipete, nedreptate). Această metaforă pregătește terenul: democrația, la fel ca o grădină, are nevoie de îngrijire și poate fi afectată de anumite comportamente.

Stimulent – Clip sau poveste

Activitate principală – „Scoateți buruienile!”

Copiii creează un mural intitulat „Grădina democrației” pe o foaie mare de hârtie. În centru, desenează o grădină mare și colorată. Dă fiecărui copil o carte în formă de floare și roagă-i să scrie sau să deseneze ceva care ajută democrația (de exemplu, votul, bunătatea, ascultarea, respectarea rândului). Lipiți-le pe grădină. Apoi, introduceți „cardurile buruienilor” — exemple tipărite sau desenate de lucruri care dăunează democrației (de exemplu, „O singură persoană alege totul”, „Oamenii sunt strigați când vorbesc”, „Unii copii sunt excluși”). Citiți în grup fiecare „buruienă” și discutați:
„Ce putem face pentru a împiedica acest lucru să se întâmple în sala noastră de clasă sau în comunitatea

noastră?”

Copiii scriu sau desenează soluții pe cartonașe în formă de frunză și le lipesc lângă buruieni.

Cercul de reflecție – „Paznicul grădinii”

Copiii stau în cerc. Dați mai departe o „stropitoare magică” sau o „insignă cu soare”. Cine o ține în mână răspunde:

„Ce pot face pentru a ajuta grădina democrației noastre să crească în fiecare zi?”

Fiecare copil spune un cuvânt sau o acțiune (de exemplu, „Voi asculta”, „Voi aștepta rândul meu”, „Voi lăsa pe alții să vorbească”).

Acest lucru creează un sentiment de apartenență și angajament personal față de valorile democratice.

Sesiunea 6

„Europa este un curcubeu” – Europa ca loc al diversității

Tema

Copiii descoperă că Europa este alcătuită din multe popoare, limbi, tradiții și istorii diferite – și că această diversitate este ceea ce face ca conviețuirea să fie frumoasă, interesantă și echitabilă.

Obiective

Copiii vor recunoaște bogăția diferențelor culturale, lingvistice și personale din Europa.

Ei vor începe să înțeleagă că a trăi împreună în pace înseamnă a-i asculta și a-i respecta pe cei care sunt diferiți de noi.

Durata sesiunii:

60–90 minute

Materiale necesare:

Hârtie, creioane colorate sau markere, lipici, hartă tipărită a Europei, acces la filmul de animație (tabletă/proiector), cărți poștale cu copii din diferite țări europene (opțional), șablon gol „Curcubeul Europei” (furnizat în setul de instrumente).

Activitate de deschidere – „Jocul valizei”

Începeți cu un joc de rol: așezați o valiză goală (reală sau imaginară) în centrul camerei. Spuneți copiilor: „Plecăm într-o călătorie prin Europa! Ce ar trebui să împachetăm?” Lăsați fiecare copil să „împacheteze” un lucru care reprezintă cultura, familia sau identitatea sa (de exemplu, un aliment, un cântec, o jucărie, o zicală în limba sa). Ei pot să deseneze sau să descrie acel lucru. Pe măsură ce fiecare obiect este adăugat, subliniați cât de multe lucruri diferite se află în aceeași valiză și că acest lucru face călătoria mai distractivă!

Scop: Trezește curiozitatea față de diferențe, încurajează legătura personală cu diversitatea.

Stimulent – Prezentări un clip din animația Ties of Freedom + Discuție

Activitate principală – Pictura murală „Curcubeul Europei”

Împărțiți șablonul „Curcubeul Europei” sau desenați un curcubeu mare pe hârtie sau pe tablă. Fiecare arc al curcubeului va reprezenta un tip de diversitate (limbă, mâncare, tradiții, aspect fizic, credințe, vise). Fiecare copil adaugă un desen sau un cuvânt la un arc al curcubeului – de exemplu:

- În arcul „limbaj”, un copil ar putea scrie „Hola” sau „Ciao”.
- În arcul „mâncare”, ar putea desena sushi, pizza sau cușcuș.
Discutați pe măsură ce curcubeul crește: „Uitați-vă câte culori folosim. Ar mai fi un curcubeu dacă am folosi o singură culoare?”
Când ați terminat, agățați-l ca poster al clasei.

Alternativă: În loc să desenați, folosiți decupaje din reviste sau imagini tipărite pentru a crea un colaj.

Cercul de reflecție – „Dacă aș fi...”

Invitați copiii să se așeze în cerc și să completeze această propoziție:

„Dacă aș fi dintr-un alt loc din Europa, aș...”

Sau: „Ceva diferit la mine de care sunt mândru este...”

Acest lucru le permite să împărtășească moștenirea familiei, limba sau pur și simplu ceea ce îi face să se simtă unici.

Ajutați copiii să celebreze diferențele, afirmând fiecare contribuție: „Este minunat!” sau „Asta ar face ora noastră mai distractivă!”

Sesiunea 7

„Diferit și împreună” – Multiculturalism și incluziune

Tema

Copiii explorează ce înseamnă să trăiești într-o comunitate în care oamenii provin din culturi diferite, vorbesc limbi diferite sau au moduri diferite de a face lucrurile – și cum toată lumea se simte acceptată când ne includem reciproc cu bunătate și curiozitate.

Obiective de învățare:

Copiii vor înțelege că multiculturalismul înseamnă să trăiești alături de oameni care sunt diferiți de noi. Vor învăța cum se realizează incluziunea prin mici gesturi cotidiene, precum invitarea, ascultarea, împărtășirea și respectul.

Vor fi capabili să recunoască situațiile în care cineva s-ar putea simți exclus și să se gândească la modalități de a-l face să se simtă binevenit.

Durata sesiunii:

60–90 minute

Materiale necesare:

Decupaje din hârtie cu copii (câte unul pentru fiecare participant), materiale de desen, markere, coș sau cutie, proiector sau tabletă (pentru a arăta animația), graficul tipărit „Cercul incluziunii” (din setul de instrumente).

Activitate de deschidere – Jocul „În locul meu”

Pregătiți un set mic de cărți sau bilețele cu diferite profiluri de copii (de exemplu, „Sunt nou la școală și nu vorbesc bine limba”, „Port haine diferite din cauza religiei mele”, „Mănânc altfel acasă”, „Folosesc un scaun cu rotile”, „Părinții mei sunt din altă țară”).

Fiecare copil alege o carte și este rugat să „se pună în pielea celui copil” pentru câteva minute. Copiii sunt invitați să-și imagineze:

- „Cum m-aș simți dacă ceilalți nu m-ar înțelege?”
 - „Ce ar putea face cineva pentru a mă face să mă simt binevenit?”
- Grupul împărtășește ideile cu voce tare sau desenează un gest simplu de incluziune pe care l-ar putea face.

Stimulent – Prezentați un clip din animația *Ties of Freedom* + Întrebări ghidate

Activitate principală – „Cu toții aparținem” Lanț de hârtie cu oameni

Fiecare copil primește o decupare din hârtie albă în formă de persoană. Ei o decorează pentru a se reprezenta pe ei înșiși – cu culoarea pielii, hainele preferate, un steag al moștenirii lor culturale sau ceva special despre ei (cum ar fi o carte, mâncare sau muzică).

Apoi, împreună cu întreaga clasă, legați toate personajele de hârtie într-un lanț mare.

Întrebați:

- „Ce face ca persoana ta să fie specială?”
- „Ce se întâmplă când îi legăm pe toți împreună?”
Afișați lanțul cu un banner mare: *Cu toții aparținem acestui loc.*

Alternativă: Folosiți piese de puzzle în loc de decupaje — fiecare copil proiectează o piesă care se potrivește în puzzle-ul comunității.

Cercul de reflecție – „Incluziunea începe cu mine”

Copiii stau în cerc. Fiecare copil completează propoziția:

- „Un mod în care pot include pe cineva este...”
Scrieți răspunsurile lor pe un poster mare. Acesta va deveni „Carta incluziunii” colective.
Încurajați acțiuni concrete, cum ar fi „invitați-i să se joace”, „aflați-le numele”, „desenați împreună cu ei”, „ajutați-i să traducă”.

Sesiunea 8

„Fetele, băieții și vocea tuturor” – Egalitatea de gen și participarea democratică

Tema

Copiii explorează ce înseamnă să tratezi pe toată lumea în mod egal, indiferent dacă sunt fete sau băieți. Ei reflectează asupra modului în care toate vocile – indiferent de gen – ar trebui ascultate și apreciate în deciziile luate la școală, acasă și în comunitatea lor.

Obiective de învățare:

Copiii vor începe să identifice situații nedrepte în care băieții și fetele sunt tratați diferit.

Vor înțelege că toată lumea, indiferent de gen, poate avea idei bune, își poate asuma responsabilități și poate participa la luarea deciziilor.

Vor învăța modalități simple de a promova echitatea și incluziunea în viața de zi cu zi.

Durata sesiunii:

60–90 minute

Materiale necesare:

Cărți cu povești care înfățișează băieți și fete în diferite situații, autocolante sau mici jetoane, hârtie mare cu inscripția „Consiliul clasei noastre”, fețe cu emoții imprimare, creioane colorate și foarfece.

Activitate de deschidere – Jocul „Cine poate...?”

Începeți cu un joc interactiv de mișcare. Puneți întrebări și invitați copiii să facă un pas înainte dacă sunt de acord:

- „Cine poate fi om de știință?”
- „Cine poate fi un bucătar excelent?”
- „Cine poate fi un lider?”
- „Cine poate avea grijă de copii?”

Când copiii văd că toată lumea face un pas înainte, inițiați o scurtă discuție: „Atât băieții, cât și fetele pot face aceste lucruri? De ce unii oameni cred că doar un singur gen poate face asta?”

Stimulent – Prezentati un clip din animația *Ties of Freedom*

Activitate principală – Simularea „Consiliul clasei noastre”

Organizați un mini „consiliu al clasei” în care copiii se prefac că votează ceva simplu (de exemplu, ce joc să joace, unde să meargă în excursie cu clasa).

Atribuiți roluri – lider, secretar, cronometror, vorbitor – atât băieților, cât și fetelor, rotind rolurile.

Înainte de vot, întrebați:

- „Toată lumea a avut ocazia să-și exprime părerea?”
- „A fost cineva care nu a fost ascultat?”
Folosiți acest lucru pentru a sublinia importanța opiniei fiecăruia.
Copiii pot crea apoi o insignă de hârtie: „Eu susțin echitatea”.

Alternativă: Folosiți păpuși sau animale de pluș cu „opinii” diferite și rugați copiii să medieze o decizie folosind rânduri echitabile și un limbaj incluziv.

Cercul de reflecție – „Corect înseamnă pentru toată lumea”

Așezați-vă în cerc și rugați copiii să completeze una dintre propozițiile următoare:

- „Mă simt puternic când...”
- „Un lucru la care mă pricep este...”
- „O dată când am contribuit la realizarea unui lucru echitabil a fost când...”

Acest exercițiu le dezvoltă încrederea în sine și leagă punctele forte personale de tema egalității.

Sesiunea 9

„Pot face diferența!” – Cetățenie activă

Tema

Copiii descoperă că sunt deja cetățeni – nu în viitor, ci chiar acum. Această sesiune explorează modul în care alegerile, ideile și acțiunile lor de zi cu zi contează în școală, cartier și comunitate. Prin povestiri și acțiuni ludice, ei învață că a fi cetățean înseamnă a-i ajuta pe ceilalți, a avea grijă de spațiile comune și a milita pentru echitate.

Obiective de învățare:

Copiii vor înțelege că fac parte dintr-o comunitate și că acțiunile lor pot ajuta sau dăuna acesteia. Ei vor identifica modalități mici, dar semnificative, prin care pot contribui la școala și cartierul lor. Se vor simți împuterniciți să-și exprime părerea, să împărtășească idei și să ia măsuri atunci când ceva li se pare nedrept sau nepolitic.

Durata sesiunii:

60–90 minute

Materiale necesare:

Hârtie mare, markere, autocolante, materiale reciclate (opțional), cărți cu personaje, cărți cu emoji, o „hartă a comunității” imprimată în format mare a școlii sau cartierului.

Activitate de deschidere – „Mici cetățeni, mari acțiuni” Brainstorming

Întrebați copiii:

- „Ați ajutat vreodată pe cineva din clasă?”
- „Ați strâns vreodată gunoiul din curtea școlii?”
- „Ați reamintit cuiva să fie amabil?”
Pe măsură ce copiii ridică mâna, scrieți exemplele lor pe o foaie mare intitulată: **„Lucruri pe care copiii le pot face pentru comunitate”**.
Explicați-le că fiecare dintre aceste acțiuni reprezintă cetățenie activă — nu este ceva rezervat doar adulților.

Stimulent – Prezența un clip din animația *Ties of Freedom*

Activitate principală – Crearea „Hărții comunității noastre”

Desfășurați o hartă mare pe hârtie a școlii, a cartierului sau desenați-o împreună pe tablă. Rugați copiii să plaseze simboluri sau desene pe hartă care să arate:

- Locurile pe care le iubesc
- Locurile care au nevoie de ajutor

- Locurile în care pot face ceva bun
Pot folosi autocolante, pot desena mici figuri sau pot scrie acțiuni bune (de exemplu, „ajută un prieten”, „plantează flori”, „cere un coș de gunoi”).

Opțional, copiii pot forma perechi și pot juca rolul de „reporteri copii” care descoperă unde este nevoie de ajutorul lor și ce pot face.

Cercul de reflecție – „Eu pot...” Moment de împărtășire

Dați mai departe o minge moale sau un obiect și rugați fiecare copil să completeze propoziția:

- „Un lucru pe care îl pot face pentru școala mea este...”
- „Un lucru pe care l-aș schimba în orașul meu este...”
Încurajați acțiunile pozitive și curiozitatea. Chiar și copiii timizi pot contribui cu gesturi sau arătând spre o imagine pe care au desenat-o.

Sesiunea 10

„Aparținem democrației!” – Rolul copiilor și tinerilor în procesele democratice

Tema

Această sesiune finală îi încurajează pe copii să se vadă nu doar ca viitori cetățeni, ci și ca **participanți actuali** la viața democratică. Prin întrebări ludice, gândire creativă și visare colectivă, copiii sunt încurajați să înțeleagă că au dreptul să fie ascultați, puterea de a-și exprima ideile și capacitatea de a produce schimbări – începând chiar de acolo unde se află.

Obiective de învățare:

Copiii vor înțelege că opiniile și vocile lor contează într-o societate democratică.

Ei vor explora modul în care copiii pot participa la luarea deciziilor în școală, familie și comunitate. Ei vor reflecta asupra modului în care ascultarea, votul, împărtășirea ideilor și manifestarea grijii sunt toate acțiuni democratice. Ei vor experimenta un sentiment de apartenență și responsabilitate în viața de grup.

Durata sesiunii:

60–90 minute

Materiale necesare:

Hârtie de desen, creioane colorate/markere, autocolante, carton pentru „Carta copiilor”, filmul de animație (dacă este disponibil) și un baston de vorbire sau „microfonul democrației”.

Activitate de deschidere – „Unde avem un cuvânt de spus?” Hartă mentală

Pe un poster sau o tablă mare, scrieți întrebarea:

„Unde pot copiii să ia decizii?”

Invitați copiii să spună sau să scrie locurile în care au avut un cuvânt de spus (de exemplu, acasă, în clasă, cu prietenii, într-o echipă). Grupați ideile lor pe teme: familie, școală, prieteni, comunitate.

Explicați-le că **democrația** înseamnă ca oamenii să aibă un cuvânt de spus – iar copiii sunt și ei oameni!

Stimulent – secvență din animație + întrebări ghidate

Activitate principală – „Să scriem Carta noastră!”

Copiii lucrează în grupuri mici pentru a redacta o **Cartă a copiilor pentru clasa noastră** – o listă de drepturi, responsabilități și acțiuni care reflectă rolul lor democratic.

Facilitatorii pot ghida cu întrebări:

- „Ce ar trebui să li se permită tuturor copiilor să facă în clasa noastră?”
- „Cum vrem să fim ascultați?”

- „Cum ne pasă de ceilalți?”
Fiecare grup contribuie cu 2-3 afirmații, iar apoi clasa votează cele mai populare 5-7 afirmații, care vor fi scrise pe un carton mare. Decorați-l cu desene și simboluri. Afișați-l în clasă.

Cercul de reflecție – „Vocea mea, puterea mea”

Folosind un băț decorat, o minge moale sau un „microfon al democrației”, fiecare copil este invitat să spună:

- „Un lucru pe care vreau să-l spun mai des este...”
- „Un mod în care pot ajuta clasa mea să fie mai echitabilă este...”
Copiii pot vorbi, gesticula sau desena. Accentul se pune pe consolidarea încrederii și a obiceiului de a vorbi cu respect.

Discuții democratice – Instrumente pentru evaluare și feedback

1) Foaie cu emoji

Instrucțiuni: Rugați copiii să încercuiască fața care reprezintă cel mai bine ceea ce au simțit în timpul sesiunii. Opțional, pot adăuga o propoziție sau un mic desen pentru a explica de ce.

Cum te-a făcut să te simți această sesiune?

■ Fericit	■ Bine	■ Confuz	■ Trist
-----------	--------	----------	---------

2) Aranjarea posterului cu autocolante

Instrucțiuni: Copiii lipesc un autocolant colorat lângă fiecare afirmație.

Afirmație	Verde (Da)	Galben (Nu sunt sigur)	Roșu (Nu)
Am înțeles sesiunea de astăzi.			
M-am simțit inclus.			
Mi-a plăcut activitatea.			

3) Pagina de reflecție prin desen

Întrebare: Desenează ceea ce ți-a rămas cel mai mult în memorie sau cum te-ai simțit în timpul sesiunii.

Nume: _____ Vârsta: ____ Data _____

4) Ghid de reflecție verbală

Instrucțiuni: Folosiți un obiect sau un „băț vorbitor” pentru a ghida rândul de vorbire. Sugestiile pot include: • Astăzi am învățat... • M-am simțit... • O parte care mi-a plăcut a fost... Asigurați-vă că toată lumea are spațiu pentru a contribui, dar participarea este întotdeauna voluntară.

5) Formular de observare pentru facilitator

Se completează după fiecare sesiune.

Tema sesiunii:	
Data:	
Numele facilitatorului:	
Locație/Clasă:	
Implicarea copiilor (scăzută/medie/ridicată):	
Au fost atinse obiectivele de învățare? (da/nu/partial):	
Dinamica grupului observată:	
Emoții sau comentarii exprimate de copii:	
Provocări sau adaptări necesare:	

Materiale auxiliare SECȚIUNEA 2 (vârste cuprinse între 11 și 16 ani)

Sesiunea 1: Ce înseamnă cu adevărat democrația?

Tema

Explorarea democrației nu ca definiție din manual, ci ca experiență trăită și împărtășită – la școală, acasă, online și în societate.

Rezultate ale învățării

Elevii vor:

- Reflecta asupra modului în care democrația le modelează (sau nu le modelează) viața de zi cu zi.
- Recunoaște că democrația este o practică a dialogului, a drepturilor și a responsabilităților.
- Înțelege că democrația nu este statică — ea poate fi apărută, contestată sau îmbunătățită.

Materiale necesare

- Proiector sau laptop cu difuzoare (pentru a arăta un scurt videoclip sau clip de animație)
- Cărți tipărite cu scenarii „Momente de democrație”
- Hârtie A3, pixuri colorate, markere, bandă adezivă
- Poster „Barometrul democrației” (îl puteți desena în prealabil)

Provocarea de deschidere – „Democrație? Dovedește-o.” (15 min)

Începeți prin a împărți clasa în grupuri mici. Rugați-i să enumere 5 semne care indică existența democrației în viața lor de zi cu zi. Apoi, provocați-i să enumere 5 semne care indică **lipsa** sau **pericolul** democrației.

Grupurile prezintă câte un element din fiecare listă. Această activitate de încălzire îi încurajează pe tineri **să-și analizeze** critic **mediul înconjurător**, în loc să accepte pasiv cuvântul „democrație” ca pe un dat.

Întrebare pentru facilitator:

„Dacă democrația înseamnă mai mult decât votul, unde o vedem – sau nu o vedem – în viața de zi cu zi?”

Stimul – Prezentati un clip din animația Ties of Freedom (Legăturile libertății) (10 min)

Activitate principală – Harta realității democrației (30 min)

Fiecare grup primește cărți care descriu situații precum:

- O clasă votează pentru a decide ce organizație caritabilă să sprijine.

- Se stabilește o regulă școlară fără consultarea elevilor.
- Se alege un consiliu al elevilor, dar deciziile acestuia sunt ignorate.
- Utilizatorii online contestă dezinformarea într-o dezbateră respectuoasă.

Ei plasează aceste situații pe o **hartă mare a realității democrației**, cu axe etichetate:

Mai democratic ↔ **Mai puțin democratic**

Împuternicire ↔ **Dezputernicire**

Fiecare grup explică de ce a plasat scenariul în locul respectiv. Această activitate dezvoltă **gândirea critică** și arată că democrația **nu** este **binară**, ci **contextuală și în continuă evoluție**.

Concluzii creative – „Democrația în 6 cuvinte” (15 min)

Elevii scriu individual o propoziție de șase cuvinte care surprinde noua lor înțelegere a democrației.

Exemple:

- „Să-ți spui părerea, chiar și când ți-e frică.”
- „Vocea ta contează – folosește-o cu înțelepciune.”

Fraze sunt afișate în clasă sau compilate într-un poster digital sau într-un manifest al clasei.

Sesiunea 2: Viața înainte de tranziția către democrație

Tema

Înțelegerea modului în care se trăia sub regimurile autoritare și a modului în care libertățile cotidiene erau restricționate înainte de tranziția democratică în diferite țări.

Rezultate ale învățării

Participanții vor:

- Înțelege contrastul dintre societățile democratice și cele autoritare prin prisma istoriei și a emoțiilor.
- Dezvolta empatie prin explorarea experiențelor trăite de restricție, cenzură și frică.
- Recunoaște că democrația nu este un dat, ci adesea rezultatul unei lupte colective.

Materiale necesare:

- Extrase tipărite din broșura *Ties of Freedom* (sau mărturii pregătite sub formă de cartonașe cu roluri).
- Un spațiu liniștit și scaune confortabile (în cerc, scaune sau pe podea).
- Hârtie pentru tablouri și markere.
- Opțional: înregistrare audio a unei mărturii sau clip din proiect.

Provocare de deschidere – „Ai putea vorbi liber?” (10 min)

Scrieți următoarele pe tablă:

„Ce s-ar schimba în viața ta dacă exprimarea opiniei tale ar fi periculoasă?”

Lăsați elevii să reflecteze în liniște, apoi inițiați o scurtă discuție. Ce ar însemna să nu poți critica un profesor, un politician sau să postezi pe rețelele de socializare? Această întrebare simplă **stimulează imaginația și relevanța personală**, stabilind tonul pentru o explorare mai profundă.

Stimul – Prezențați un clip din animația *Ties of Freedom* + discuție (15 min)

Activitate principală – Peretele „Înainte și după” (30 min)

Grupurile primesc o serie de scenarii (de exemplu, „mersul la școală”, „începerea unei proteste”, „utilizarea rețelelor sociale”, „scrierea unei melodii”) și sunt rugate să compare modul în care s-ar desfășura fiecare situație:

- **Înainte de tranziția democratică**
- **După tranziția democratică**

Ele desenează două părți ale unui zid, una gri și una colorată, ilustrând diferența dintre restricție și exprimare. Apoi **prezintă desenele** clasei, explicând alegerile lor.

Acest lucru le permite să **transforme contrastele abstracte în rezultate concrete și creative**.

Reflecție creativă – „Libertatea într-un singur obiect” (10 min)

Fiecare elev este rugat să inventeze sau să descrie un **obiect** care reprezintă libertatea pentru ei – poate fi un telefon, o cheie, un megafon, o pereche de pantofi.

Ele îl schițează și scriu 2-3 rânduri în care explică alegerea lor. Acestea sunt afișate pentru a crea o „Galerie a libertății”.

Acest lucru promovează **gândirea simbolică** și ajută la consolidarea învățării prin metaforă.

Sesiunea 3: Procesul de tranziție

Tema

De la dictatură la democrație – Cum se produce schimbarea.

Rezultate ale învățării

Studentii vor:

- Înțelege ce este o tranziție democratică și cum se desfășoară aceasta în diferite contexte
- Explora rolurile jucate de oamenii obișnuiți, tineri și comunități în impulsivarea schimbării politice
- Reflecta asupra riscurilor, speranțelor și complexității implicate în trecerea de la un regim autoritar la democrație.

Materiale necesare

Proiector sau tabletă pentru proiecția clipului animat, povestea tipărită din broșura Toolkit, foi mari de hârtie, markere, post-it-uri și creioane colorate.

Provocarea de deschidere – „Momente de schimbare”

Începeți prin a amplasa patru semne în colțurile camerei, marcate cu: Înainte, În timpul, După și Acum.

Citiți cu voce tare această instrucțiune:

„Gândiți-vă la un moment în care s-a produs o schimbare importantă – la școală, în familia voastră sau în țara voastră. Mergeți în colțul care reprezintă momentul pe care îl considerați cel mai important.”

Lăsați-i să se deplaseze și să împărtășească pe scurt în perechi sau în grupuri mici: Ce a făcut acel moment semnificativ? Cine a contribuit la schimbare? Aceasta introduce ideea de tranziție ca proces, nu ca eveniment singular.

Stimul – Prezentați un clip din animația Ties of Freedom (10 min)

Activitate principală – Simularea „Cronologia tranziției”

Împărțiți participanții în grupuri mici și dați fiecăruia o foaie mare intitulată „Tranziția țării noastre”. Alocați roluri sau lăsați-i să aleagă: cetățeni, studenți, artiști, jurnaliști, muncitori etc. Fiecare grup creează o cronologie fictivă a modului în care o țară trece la democrație în 10 momente cheie.

Ei trebuie să decidă:

- Ce declanșează schimbarea?
- Cine o conduce?
- Ce se întâmplă în școli, pe străzi, în ziare?
- Ce rezistență ar putea apărea?

Elevii folosesc desene, simboluri și texte scurte pentru a crea o poveste vizuală. Subliniați faptul că tranzițiile nu sunt liniare sau perfecte și permiteți apariția unor versiuni diferite.

După 25-30 de minute, grupurile prezintă calendarele tranziției și discută:

- Care au fost cele mai dificile alegeri din scenariul vostru?
- De unde a venit speranța?
- Ar fi putut tinerii să facă ceva?

Reflecție finală

Rugați fiecare participant să scrie un monolog scurt (2-3 propoziții) din punctul de vedere al unei persoane care trece prin tranziție:

„Numele meu este _____.

În timpul tranziției, m-am simțit _____ pentru că _____.

Am crezut că _____.”

Sesiunea 4: Valorile democratice ale UE

Tema

Analizarea valorilor democratice fundamentale ale Uniunii Europene și reflectarea asupra modului în care aceste valori modelează drepturile și responsabilitățile cetățenilor UE, în special ale tinerilor.

Rezultate ale învățării

La sfârșitul acestei sesiuni, elevii vor:

- Identifica și explica valorile fundamentale ale UE (de exemplu, demnitatea, democrația, statul de drept, egalitatea, drepturile omului).
- Face legătura între valorile UE și propriile experiențe și realități locale.
- Explora semnificația de a fi cetățean democratic într-un spațiu european comun.

Materiale necesare

- Cărți tipărite cu definiții simplificate ale valorilor UE.
- Fișe goale „Harta valorilor”.
- Proiector sau ecran pentru a prezenta un scurt film.
- Hârtie, markere, bilețele adezive, puncte colorate.

Activitate de deschidere – „Care valoare contează cel mai mult?” (10 min)

Afișați următoarele valori ale UE (simplificate):

- Demnitatea umană
- Libertatea
- Democrația
- Egalitate
- Statul de drept
- Drepturile omului

Rugați elevii să lipească un **punct adeziv** sau să marcheze cu un semn cel pe care îl consideră cel mai important.

Facilitatorii invită apoi la reacții rapide:

„De ce ați ales acea valoare?”

„Credeți că lipsește vreuna?”

Acest lucru creează o **legătură emoțională inițială** și arată diversitatea opiniilor.

Stimul – Prezentați un clip din animația „Legăturile libertății”

Activitate principală – „Harta valorilor UE” (30 min)

Împărțiți clasa în grupuri mici. Fiecare grup primește o fișă de lucru „Harta valorilor” cu cele 6 valori fundamentale ale UE în centru. Sarcina lor este să găsească **exemple în care acea valoare apare** în viața de zi cu zi – la școală, în orașul lor, pe rețelele de socializare etc.

Exemplu:

- *Egalitate* → „Școala noastră are o rampă pentru utilizatorii de scaune cu rotile”
- *Libertate* → „Putem iniția o petiție dacă vrem să schimbăm ceva”

Apoi, ei prezintă harta grupului în fața clasei. Această activitate participativă **transformă conceptele abstracte în acțiuni vizibile și ușor de înțeles.**

Extindere creativă – „Proiectează un poster despre valori” (15 min)

Fiecare grup alege **o valoare a UE** și creează un **poster** care o promovează în rândul colegilor. Acesta poate include un slogan, o imagine sau un scenariu.

Posterele pot fi afișate în școală sau distribuite în format digital.

Această sarcină stimulează **alfabetizarea vizuală și imaginația civică** și ajută la interiorizarea valorilor în mod creativ.

Cercul de reflecție – „Valorile din viața mea” (10 min)

Facilitatorii întreabă:

„Care valoare a UE o vedeți cel mai des în viața voastră?”

„Care dintre ele lipsește uneori în comunitatea voastră?”

Elevii pot răspunde verbal sau pot scrie răspunsul pe o carte care va fi citită în mod anonim.

Sesiunea 5: Provocări pentru democrație

Tema

Recunoașterea amenințărilor la adresa vieții democratice și înțelegerea modului în care sistemele democratice pot fi slăbite – sau protejate – prin acțiunea cetățenilor.

Rezultate ale învățării

La sfârșitul acestei sesiuni, participanții vor:

- Identifica principalele amenințări interne și externe la adresa democrației (de exemplu, dezinformarea, excluderea, corupția).
- Recunoaște semnele de avertizare ale regresului democratic și tendințele autoritare.
- Discuta propriul rol în păstrarea valorilor și practicilor democratice în contextul cotidian.

Materiale necesare

- Proiector sau laptop (pentru a reda un segment de animație sau o poveste vizuală)
- „Cărți cu provocări democratice” tipărite (fiecare descriind o situație diferită)
- Bilețele adezive, hârtie pentru postere și markere
- Un contur mare tipărit al unui „copac” al democrației (rădăcini, trunchi, ramuri)

Activitate de deschidere – „Ce ai face?”

Începeți cu o serie scurtă de dileme din viața reală sau fictive, citite cu voce tare de facilitator. De exemplu:

- Un elev este pedepsit pentru că și-a exprimat opinia într-o dezbateră școlară.
- Un canal de știri este închis pentru că a criticat guvernul.
- Un grup este exclus de la vot din cauza religiei sau etniei sale.

Rugați elevii să se deplaseze într-un colț al sălii în funcție de reacția lor: „Este nedrept”, „Depinde” sau „Este acceptabil”. După fiecare, cereți câtorva să explice de ce. Această activitate de încălzire prezintă rapid participanților situații în care democrația este amenințată și scoate la iveală reflecții inițiale.

Stimul – Prezentați un clip din animația *Ties of Freedom*.

Activitate participativă principală – Provocarea „Arborele democrației”

Desenați sau afișați un copac mare pe un poster, cu **rădăcini** vizibile (**valori**), **trunchi** (**instituții**) și **ramuri** (**libertăți și drepturi**).

Distribuiți cărți de provocare grupurilor mici, fiecare descriind o amenințare diferită la adresa democrației (de exemplu, „știri false răspândite online”, „un grup nu are dreptul să voteze”, „politicienii iau mită”).

Fiecare grup trebuie să decidă:

1. Ce parte a copacului este afectată (rădăcini, trunchi, ramuri)?
2. Cât de gravă este provocarea?
3. Ce acțiuni pot proteja sau consolida acea parte a copacului?

Grupurile împărtășesc analizele și sugestiile lor. Facilitatorul colectează răspunsurile pe post-it-uri și le atașează la copac, construind o hartă colectivă a vulnerabilității și rezilienței democratice.

Reflecție finală – Cercul „Apărătorii democrației”

Formați un cerc de discuții. Rugați fiecare elev să completeze propoziția:

„Un mod în care pot proteja democrația în viața mea este prin...”

Încurajați răspunsuri variate: denunțarea nedreptății, verificarea surselor înainte de a distribui știri, ascultarea diferitelor puncte de vedere, votarea (când au vârsta necesară) etc.

Scopul este de a ajuta tinerii să înțeleagă că apărarea democrației nu este ceva abstract, ci o serie de alegeri civice cotidiene.

Sesiunea 6: Europa ca loc al diversității

Tema

Explorarea diversității culturale, lingvistice, religioase și sociale în Europa și modul în care diversitatea este protejată și celebrată în cadrul sistemelor democratice.

Rezultate ale învățării

La sfârșitul acestei sesiuni, participanții vor:

- Înțelege conceptul de diversitate ca valoare europeană.
- Recunoaște modul în care sistemele democratice protejează diferențele culturale și individuale.
- Reflecta asupra incluziunii, reprezentării și propriilor experiențe legate de diversitate în viața de zi cu zi.

Materiale necesare

- Harta mare a Europei (fizică sau digitală)
- Autocolante sau pioane colorate
- Profiluri ale tinerilor europeni din medii diferite (tipărite sau digitale)
- Hârtie, pixuri, șabloane tipărite ale „Pașaportului de apartenență”

Activitate de deschidere – „De unde suntem?”

Afișați o hartă mare a Europei și rugați fiecare participant să lipească un autocolant sau să înfigă un știft pentru a indica:

- Locul de origine al lor sau al familiei lor.
- Locurile pe care le-au vizitat sau pe care doresc să le viziteze în Europa.

Profitați de acest moment pentru a arăta cum fiecare persoană din încăperea reflectă deja diversitatea europeană. Discutați pe scurt despre modul în care mișcarea, migrația și identitățile multiple fac parte din istoria Europei.

Stimul

Citiți cu voce tare un scurt profil al unui tânăr din broșura *Ties of Freedom* care are o identitate multiculturală (de exemplu, un adolescent rom care militează pentru drepturile la educație sau un imigrant de a doua generație care împărtășește ce înseamnă „acasă” pentru el). Alternativ, utilizați un fragment dintr-un film care prezintă o școală sau o comunitate diversă.

Întrebări sugestive:

- Cu ce provocări se confruntă acest tânăr?
- Cum este inclus sau exclus?
- Ce rol joacă democrația în asigurarea faptului că sunt ascultați?

Activitate participativă principală – „Pașaportul apartenenței”

Dați fiecărui elev un model de pașaport gol cu întrebări precum:

- Numele meu este...
- Vorbesc următoarele limbi...
- Mă simt acasă când...
- O tradiție sau o valoare importantă pentru mine este...
- Un moment în care m-am simțit inclus/exclus a fost...

După ce au completat formularul, invitați elevii să facă schimb de „pașapoarte” în grupuri mici, să le citească pe ale celorlalți și să pună întrebări respectuoase. Acest exercițiu încurajează reflecția personală, conectarea și empatia.

Facilitatorii pot apoi ghida o discuție despre modul în care școlile, comunitățile și guvernele pot crea spații în care toată lumea să se simtă integrată.

Reflecție finală – „Diversitatea este...”

Dați elevilor o foaie de hârtie pentru a completa propoziția:

„Pentru mine, diversitatea înseamnă...”

Apoi afișați-le în mod anonim pe un perete sau pe o tablă, creând o tapiserie vizuală de definiții. Încheiați cu o scurtă reflecție de grup:

- Ce am învățat unii de la alții?
- De ce are nevoie democrația de diversitate?
- Ce pot face pentru a-mi face spațiul mai incluziv?

Sesiunea 7: Multiculturalism și incluziune

Tema

Înțelegerea multiculturalismului ca trăsătură a societăților democratice moderne și explorarea provocărilor și oportunităților construirii unor comunități incluzive.

Rezultate ale învățării

La sfârșitul acestei sesiuni, elevii vor fi capabili să:

- Defini multiculturalismul și să îl distingă de simpla diversitate.
- Reflekteze asupra valorii practicilor incluzive în viața democratică.
- Identifice modalități prin care pot acționa în mod incluziv în cadrul propriilor școli, grupuri de colegi și comunități.

Materiale necesare

- „Cărți de incluziune” (scenarii de comportamente incluzive/excluzive)
- Flipchart sau tablă
- Markere, post-it-uri, șablon tipărit „Arborele incluziunii”
- Povești din broșura „Legăturile libertății”

Activitate de deschidere – „Ce se află pe strada mea?”

Facilitatorul întreabă: *„Imaginați-vă că mergeți pe strada voastră sau prin orașul vostru – ce fel de limbi, mâncăruri, haine, tradiții sau oameni vedeți?”*

Invitați participanții la o scurtă sesiune de brainstorming în care fiecare participant adaugă ceva pe o tablă sau foaie comună. Acest lucru ajută la evidențierea diversității reale din mediul lor local și pregătește terenul pentru a discuta despre modul în care oamenii cu origini, identități și credințe diferite conviețuiesc.

Stimul – Film

Activitate participativă principală – „Cărți de incluziune” și „Arborele incluziunii”

Împărțiți grupul în echipe mici. Dați fiecărei echipe un set de carduri de incluziune – acestea descriu scenarii scurte (de exemplu, un elev care este batjocorit pentru accentul său; un prieten care traduce pentru un nou-venit; o clasă care sărbătorește mai multe sărbători).

Fiecare grup clasifică cărțile astfel:

- **Incluzive**
- **Exclusive**
- **Necesită discuție**

Grupurile discută motivele pentru care au plasat fiecare carte în locul respectiv, apoi raportează. Acest lucru creează spațiu pentru dezacord, negociere și raționament moral.

Apoi, prezentați **Arborele incluziunii**:

- **Rădăcini:** Ce valori susțin incluziunea? (de exemplu, empatie, respect)
- **Trunchiul:** Ce acțiuni o susțin? (de exemplu, ascultarea, apărarea celorlalți)
- **Frunzele:** Cum arată incluziunea în jurul nostru? (de exemplu, echipe diverse, semne bilingve)

Fiecare grup completează o versiune a arborelui și o împărtășește cu clasa.

Reflecție finală – „Cum pot include”

Elevii notează o acțiune concretă pe care o pot întreprinde în săptămâna următoare pentru a face pe cineva să se simtă inclus – la școală, online, în comunitatea lor. Acestea sunt plasate în mod anonim într-o „cutie de acțiuni” comună, care rămâne în clasă ca un memento al micilor angajamente către o schimbare mai mare.

Sesiunea 8: Egalitatea de gen și participarea

Tema

Explorarea modului în care genul influențează accesul la drepturi, reprezentare și participare la viața democratică.

Rezultate ale învățării

La sfârșitul sesiunii, elevii vor:

- Înțelege modul în care normele de gen pot influența participarea civică.
- Recunoaște inegalitățile istorice și actuale în materie de reprezentare și leadership.
- Reflecta asupra modului în care pot promova o participare mai incluzivă în propriul mediu.

Materiale necesare

Proiector sau tabletă pentru clipul video, carduri tipărite cu citate/imagini, flipchart, markere, hârtie A4, autocolante (opțional).

Activitate de deschidere (10 min):

Afișați o serie de cărți ilustrate care prezintă diferite scenarii civice (de exemplu, un parlament, o manifestație, un consiliu școlar, o decizie familială).

Întrebați: „Pe cine vă imaginați în această imagine?” și notați răspunsurile. Apoi întrebați: „Sunt mai mulți băieți sau fete? De ce?” Aceasta introduce conceptul de **prejudecată implicită** în reprezentare.

Segmentul de stimulare (10 min):

Prezentați un scurt fragment din animația *Ties of Freedom* sau citiți un pasaj din broșura cu povestiri.

Activitate participativă principală (40 min):

Stimul – joc de rol „Parlamentul egalității”

Împărțiți clasa în grupuri mici, fiecare reprezentând un mini consiliu civic însărcinat cu luarea unei decizii comunitare (de exemplu, construirea unui centru pentru tineri, planificarea unui eveniment școlar). În fiecare grup, atribuiți roluri secrete cu constrângeri (de exemplu, unui participant i se poate spune „ideile tale sunt adesea ignorate pentru că ești singura fată din grup” sau „ești întreruptă des când vorbești”).

După jocul de rol, discutați: „Cum v-ați simțit când ați vorbit? Când ați fost ascultați sau ignorați? Ce a făcut participarea mai ușoară sau mai dificilă?”

Folosiți acest moment pentru a face legătura cu date din lumea reală (de exemplu, femeile reprezintă doar 33% din membrii Parlamentului European; sursa: Parlamentul European, 2024). Activitate alternativă dacă timpul este limitat: Creați o campanie de afișe intitulată **„Participarea înseamnă toată lumea”**, în care elevii să conceapă sloganuri sau imagini pentru a promova egalitatea de gen în viața civică.

Reflecție finală (10 min):

Rugați elevii să scrie sau să împărtășească în cerc:

- Un lucru pe care l-au învățat
- Un lucru care i-a surprins
- Un lucru pe care vor să îl schimbe în școala sau comunitatea lor în ceea ce privește incluziunea

Sesiunea 9: Cetățenie activă

Tema

Înțelegerea semnificației cetățeniei active și descoperirea modalităților prin care tinerii pot face o diferență în comunitățile lor și nu numai.

Rezultate ale învățării

La sfârșitul acestei sesiuni, elevii vor:

- Înțelege conceptul de cetățenie activă ca participare dincolo de vot.
- Identifica problemele locale sau școlare care îi preocupă.
- Dezvolta idei pentru acțiuni civice la scară mică pe care le pot întreprinde individual sau în grup.

Materiale necesare

Hârtie, markere, bilețele adezive, carduri tipărite cu probleme ale comunității (opțional), proiector sau tabletă pentru clipuri video.

Activitate de deschidere (10 min):

Prezentați o întrebare provocatoare pe tablă:

„Trebuie să ai 18 ani pentru a schimba lumea?”

Invitați elevii să se așeze pe o linie continuă (de acord/nu sunt de acord) și să-și explice poziția. Acest lucru deschide un dialog despre agenție, voce și participarea tinerilor.

Segmentul de stimulare (10 min):

Prezentați un fragment din filmul *Ties of Freedom* sau citiți o poveste din broșură care evidențiază un tânăr care a făcut diferența în timpul unei tranziții democratice – poate prin organizarea unui protest pașnic, înființarea unui club școlar sau sensibilizarea opiniei publice. Întrebați: **„Ce a făcut această persoană? Ce a făcut ca acțiunea ei să fie puternică?”** Continuați cu o scurtă prezentare a unor exemple reale de activism al tinerilor (de exemplu, marșuri pentru climă, campanii împotriva hărțuirii, petiții digitale).

Activitate participativă principală (40 min):

„Cercuri de acțiune” – Proiectați-vă proiectul de micro-schimbare

Elevii formează grupuri mici și fac brainstorming cu privire la lucrurile pe care ar dori să le îmbunătățească în școala, comunitatea sau spațiile online (de exemplu, mai multă voce pentru elevi, școli mai sigure, evenimente mai incluzive).

Fiecare grup selectează o problemă și creează un mini-plan de acțiune folosind următoarea întrebare:

- Care este problema?
- Ce putem face pentru a ajuta?
- Cine ne poate sprijini?

- Când și cum putem începe?

Facilitatorii oferă sprijin cu exemple (de exemplu, campanie de afișe, dialog cu conducerea școlii, provocare de conștientizare online). Grupurile pot prezenta ideea lor clasei cu ajutorul unui afiș sau al unei „prezentări”. Sarcina alternativă sau paralelă: Creați un „rucsac al cetățeanului” desenând instrumentele, valorile și abilitățile de care un bun cetățean are nevoie (de exemplu, ascultarea, curajul, bunătatea, faptele, munca în echipă).

Reflecție finală (10 min):

Întrebați:

„Ce v-a surprins astăzi?”

„În ce fel te porți deja ca un cetățean?”

Elevii pot reflecta verbal sau în scris. Încurajați-i să scrie în jurnal sau să deseneze „primul lor pas” ca cetățeni.

Sesiunea 10: Rolul copiilor și tinerilor în procesele democratice

Tema

Explorarea modului în care copiii și adolescenții pot participa în mod semnificativ la modelarea vieții democratice, atât în prezent, cât și în viitor.

Rezultate ale învățării

La sfârșitul acestei sesiuni, participanții vor:

- Recunoașteți că copiii și tinerii au dreptul de a participa la viața civică, astfel cum se prevede în Convenția ONU privind drepturile copilului (articolul 12).
- Înțelegeți exemple de implicare a tinerilor în procesele democratice, cum ar fi consiliile școlare, activismul, consultările și implicarea în rețelele sociale.
- Identificați oportunități personale de implicare, influențare și contribuție la deciziile care îi afectează.

Materiale necesare

Proiector sau tabletă, post-it-uri, markere, foi mari de hârtie, acces la film/clip, cronologie tipărită sau cartonașe cu roluri (opțional).

Activitate de deschidere (10-15 min):

Începeți cu întrebarea: „**Cine decide?**” Scrieți-o în centrul unei foi mari de hârtie sau al unei table digitale. Invitați elevii să facă brainstorming:

- Cine ia deciziile la școală?
- Cine decide ce se întâmplă în comunitatea voastră?
- Când vi s-a cerut vreodată părerea?
Notează răspunsurile lor în jurul întrebării centrale, apoi treci la:
„**Ce s-ar întâmpla dacă tinerii ar fi incluși în aceste decizii?**”

Stimul (10 min): Prezentați un clip din animația *Ties of Freedom*

Activitate participativă principală (40 min):

Opțiunea A: „Vocile noastre contează” – Creați o Cartă a participării tinerilor

Împărțiți grupul în echipe mici. Fiecare echipă creează o mini „cartă” despre modul în care copiii și tinerii ar trebui să fie incluși în deciziile luate în școală, comunitate sau spațiile online.

Întrebări

- Unde vrem să ne fie auzite vocile?
- Ce fel de participare considerăm semnificativă?
- Ce angajamente le cerem adulților?
Cartele pot fi ilustrate, prezentate verbal sau simbolic (de exemplu, amprente ale mâinilor, sloganuri, jocuri de rol).

Opțiunea B: „Harta puterii” – Cine are cuvântul?

În perechi, elevii desenează o hartă a puterii: cine ia decizii în viața lor (profesori, părinți, primari, rețelele sociale, colegii)? Apoi, identifică:

- Unde avem deja influență?
- Unde am *dori* să avem mai multă influență?
Încheiați prin a desena o „săgeată de acțiune” de la spațiul actual la o oportunitate viitoare (de exemplu, de la elev la reprezentant al consiliului școlar, de la cititor la blogger tânăr).

Reflecție finală (10 min):

Într-un cerc liniștit sau în scris, invitați elevii să completeze propoziția:

„Pot participa la democrație prin...”

Încurajați răspunsuri diverse, de la „semnarea unei petiții” la „luarea cuvântului în clasă” sau „ajutarea la elaborarea unor reguli echitabile în echipa mea”.

Reafirmați că democrația se trăiește în fiecare zi, prin gesturi mari și mici de exprimare, grijă și responsabilitate.

